

Қазақстан Республикасының
Қазақстан Республикасының
Ұлттық Банкі

Инфляцияға шолу
2008 жылғы 3-тоқсан

Мазмұны

Мазмұны	2
Негізгі терминдер және ұғымдар	3
Графиктердің және кестелердің тізбесі.....	5
1. Кіріспе.....	7
2. Инфляциялық үдерістер	8
2.1. Тұтыну бағалары.....	8
2.2. Базалық инфляция	9
2.3. Экономиканың нақты секторындағы бағалар	10
2.3.1. Өнеркәсіп өндірісіндегі бағалар	10
2.3.2. Ауылшаруашылығындағы бағалар	11
2.3.3. Кәсіпорындардың мониторингі	12
3. Инфляция факторлары.....	14
3.1. Жиынтық сұраныс	14
3.1.1. Жеке тұтыну және инвестициялық сұраныс.....	14
3.1.2. Мемлекеттік тұтыну	16
3.1.3. Сыртқы сектор	17
3.2. Өндіріс	23
3.3. Еңбек нарғы.....	24
3.3.1. Жұмыспен қамту және жұмыссыздық	24
3.3.2. Жалақы және өнімділік.....	25
4. Ақша агрегаттары.....	27
4.1. Ақша агрегаттары	27
4.1.1. Ақша базасы.....	27
4.1.2. Ақша массасы.....	28
4.2. Қаржы нарығы	30
4.2.1. Банктердің активтері және міндеттемелері	30
4.2.2. Экономикаға берілген кредиттер	33
4.2.3. Қаржы нарығындағы ставкалар	35
5. Ақша-кредит саясатының құралдары және операциялары.....	38
5.1. Ішкі валюта нарығындағы өктемдіктер	39
5.2. Ең төменгі резервтік талаптар	40
5.3. Ашық нарықтың операциялары	41
5.4. Тұрақты механизмдер	43
6. Инфляция болжамы.....	46
6.1. 2008 жылғы 3-тоқсанға инфляция болжамын бағалау.....	46
6.2. 2008 жылғы 4-тоқсанға инфляция болжамы	46
6.3. 2009 жылғы инфляция болжамы	47
6.3.1. 2009 жылғы 1-тоқсанға инфляция болжамы.....	48

Негізгі терминдер және ұғымдар

1-бөлім бойынша. Инфляциялық үдерістер

Қазақстан Республикасындағы **инфляция** Астана және Алматы қалаларындағы, барлық облыс орталықтарындағы және қалалар мен аудан орталықтарының іріктелген тобы бойынша халықтың жеке тұтынуы үшін сатып алынатын тауарлар мен қызмет көрсетулер бағаларының жалпы деңгейінің өзгерісін сипаттайтын тұтыну бағаларының индексі (ТБИ) негізінде есептеледі. Инфляцияны есептеуге арналған тұтыну корзинасы үй шаруашылықтары шығыстарының құрылымын көрсетеді және халық тұтынуында айтарлықтай үлесі бар 508 тауарлар мен қызмет көрсетулер кіреді.

Базалық инфляция – әкімшілік, оқиғалық және маусымдық сипаттағы жекелеген факторлардың ықпал етуімен бағалардың қысқа мерзімді біркелкі емес өзгерістерін болдырмайтын инфляция.

Қазақстан Республикасы Статистика агенттігі 2004 жылдан бастап базалық инфляцияны есептеуді әр түрлі 5 әдістеме бойынша жүзеге асырады:

- 1-базалық инфляция: көкөніс, жеміс-жидек, бензин және көмір бағаларының өсуі есепке алынбаған инфляция;
- 2-базалық инфляция: көкөніс, жеміс-жидек, реттелетін қызмет көрсетулер және энергия ресурстары бағаларының өсуі есепке алынбаған инфляция;
- 3-базалық инфляция: бағалардың 5 ең жоғары және 5 ең төменгі өсімін есепке алынбаған инфляция;
- 4-базалық инфляция: trimmed mean;
- 5-базалық инфляция: median CPI.

Ұлттық Банк 2002 жылдан бастап жүргізіп отырған **Кәсіпорындар мониторингі** шеңберінде нақты сектор кәсіпорындарының инфляциялық күтулерін зерттеу жүзеге асырылады. Осы зерделеу пікіртерім жүргізілетін кәсіпорын басшыларының кәсіпорындардың өндірістік қызметіне, оның ішінде дайын өнімге және өндірісте пайдаланылатын шикізат пен материалдарға өткен және алдағы тоқсандағы сұраныс пен бағаларға қатысты сапалық бағалауларымен («көтеріледі», «төмендейді», «өзгеріссіз қалады») сипатталады.

Диффузиялық индекс «көтеріледі» деген жауаптардың жиынтығы және «өзгеріссіз» деген жауаптардың жартысы ретінде шығарылады. Осы индекс қарастырылатын көрсеткіштің өзгеру динамикасын сипаттайтын, жалпы индикатор болып табылады. Бұл ретте индекстің 50 жоғары мәні көрсеткіштің оң өзгерісін, 50 төмен мәні көрсеткіштің теріс өзгерісі білдіреді.

2-бөлім бойынша. Салық-бюджет саясаты

Бюджетке **түсімдер** қатарына кірістер (салық түсімдері, салықтық емес түсімдер, негізгі капиталды сатудан түскен түсімдер), бюджет кредиттерін өтеу, мемлекеттің қаржылық активтерін сатудан түскен түсімдер кіреді.

Шығындар (ағымдағы және күрделі), бюджет кредиттері, қаржылық активтерді сатып алу бюджеттің **шығыстары** болып табылады.

3-бөлім бойынша. Ақша агрегаттары

Ақша базасына (резервтік ақшаға) Ұлттық Банктің кассасындағы қолма-қол ақшаны қоспағанда Ұлттық Банк айналысқа шығарған қолма-қол ақша (Ұлттық Банктен тыс қолма-қол ақша), банктердің аударылатын және басқа депозиттері, банктік емес қаржы ұйымдарының аударылатын және басқа депозиттері, аударылатын банктік

емес қаржылық депозиттер және мемлекеттік және мемлекеттік емес қаржы ұйымдарының Ұлттық Банктегі теңгедегі ағымдағы шоттары кіреді.

Тар ақша базасы банктердің Ұлттық Банктегі басқа депозиттерін қоспағандағы ақша базасын білдіреді.

M1 ақша агрегаты айналыстағы қолма-қол ақшаның және банктік емес заңды тұлғалардың және халықтың теңгедегі аударылатын депозиттерінің жиынтығы ретінде есептеледі.

M2 ақша агрегаты M1 ақша агрегаты плюс теңгедегі басқа депозиттер және банктік емес заңды тұлғалардың және халықтың шетел валютасындағы аударылатын депозиттеріне тең.

Ақша массасы (M3) Ұлттық Банктің және банктер баланстарының шоттарын шоғырландыру негізінде айқындалады. Ол айналыстағы қолма-қол ақшадан және заңды тұлға-резиденттер мен үй шаруашылығы-резиденттердің ұлттық және шетел валютасындағы аударылатын және басқа депозиттерінен тұрады.

Аударылатын депозиттер – бұл 1) кез келген сәтте айыппұлсыз және шектеусіз номинал бойынша ақшаға айналдыруға болатын; 2) чектің, траттаның немесе жиро-тапсырмалардың көмегімен еркін аударылатын; 3) төлемдерді жүзеге асыру үшін кеңінен пайдаланылатын барлық депозиттер. Аударылатын депозиттер тар ақша базасының бөлігі болып табылады.

Басқа депозиттерге негізінен, белгілі бір уақыт кезеңі аяқталғаннан кейін ғана алынуы немесе оларды әдеттегі коммерциялық операцияларда пайдалану үшін қолайлылығын төмендететін әр түрлі шектеулері болуы мүмкін және негізінен ақша жинау тетігіне ұсынылатын талаптарға сай келетін жинақ және мерзімді депозиттер жатады. Сонымен қатар, басқа депозиттерге аударылмайтын салымдар және шетел валютасымен көрсетілген депозиттер кіреді.

KazPrime индикаторы Қазақстан банкаралық депозиттердің KazPrime индикаторын қалыптастыру туралы келісімге қатысушы банктердегі банкаралық депозиттер бойынша орташа алынған сыйақы ставкасын білдіреді. Әрбір баға белгілеуге Келісімге қатысушылардың біреуінің ақша тарту және депозитке орналастыру ставкасы, сондай-ақ ақша орналастыру және тарту көлемі кіреді. Баға белгілеудің ең аз көлемі – 150 млн теңге. Баға белгілеулер арасындағы ең жоғары спрэд 100 базистік тармақ (жылдық 1,00%). Жобаны іске қосу сәтіндегі банкаралық депозиттің бірегейлендірілген мерзімі үш айды құрайды.

5-бөлім бойынша. Ақша-кредит саясатының құралдары және операциялары

Ұлттық Банктің Қазақстан Қор Биржасындағы (ҚҚБ) сауда-саттыққа қатысу коэффициенті Ұлттық Банктің ҚҚБ-ғы сауда-саттықтың нетто-көлеміне нетто-қатысу қатынасы ретінде есептеледі (шетел валютасын сатып алу минус сату).

Ұлттық Банктің ақша нарығындағы операцияларының сальдосы айналыстағы қысқа мерзімді ноталардың көлемі өзгерісінің, банктердің Ұлттық Банктегі депозиттік және корреспонденттік шоттарындағы қалдығының және мемлекеттік бағалы қағаздарды сатып алу және сату бойынша нетто-операциялардың жиынтығы ретінде есептеледі.

Графиктердің және кестелердің тізбесі

Графиктер

- 1-график. Тоқсандық инфляцияның және оның құрамдас бөліктерінің динамикасы
- 2-график. Жылдық инфляцияның және оның құрамдас бөліктерінің динамикасы
- 3-график. Тоқсандық инфляцияның және базалық инфляцияның динамикасы
- 4-график. Жылдық инфляцияның және базалық инфляцияның динамикасы
- 5-график. Өнеркәсіп өнімін өндіруші кәсіпорындар бағалары индексінің динамикасы
- 6-график. Ауыл шаруашылығы өнімі бағалары индексінің динамикасы
- 7-график. Сұраныс пен бағалар өзгерісінің диффузиялық индекстері
8. Жиынтық сұраныс құрамдас бөліктерінің ЖІӨ өсуіне үлесі
9. Халықтың шығыстары мен кірістерінің динамикасы
10. Негізгі капиталға инвестициялар шығыстарының динамикасы
11. Мемлекеттік бюджеттің орындалуы
12. Бидай мен күнбағыс майының әлемдік бағалары индексінің динамикасы
13. Brent сұрыпты мұнайдың әлемдік бағасының динамикасы
14. Ағымдағы операциялар шотының балансы
15. Теңгенің нақты айырбас бағамдарының индекстері
16. Теңгенің АҚШ долларына шаққандағы номиналдық айырбас бағамының динамикасы
- 17-график . Теңгенің еуроға және Ресей рубліне шаққандағы ресми бағамының динамикасы
18. Нақты жалпы ішкі өнімнің өсуі
19. Экономикалық белсенді халықтың құрылымы
20. Нақты жұмыссыздық деңгейі
21. Жалақы динамикасы
22. Еңбек өнімділігінің және нақты жалақының динамикасы
23. Ақша агрегаттарының динамикасы
24. Ақша мультипликаторының және оның құрамдас бөліктерінің динамикасы
25. Банктер активтерінің динамикасы
26. Банктер активтерінің құрылымы
27. Банктер міндеттемелерінің динамикасы
28. Банктер міндеттемелерінің құрылымы
29. Экономикаға кредиттер және олар бойынша сыйақы ставкаларының динамикасы
30. Заңды тұлғаларға берілген кредиттер динамикасы
31. Халыққа берілген кредиттер динамикасы
32. KazPrime индикаторының динамикасы
33. РЕПО операциялары бойынша ставкалар динамикасы
34. Ұлттық Банктің ішкі нарықтағы операцияларының сальдосы
35. Ұлттық Банк ставкалары дәлізінің шекаралары
36. Банктердің Ұлттық Банктегі корреспонденттік шоттарындағы қалдықтары
37. Ішкі валюта нарығындағы сауда-саттық көлемі
38. Ең төменгі резервтік талаптар нормативінің орындалуы
39. Қысқа мерзімді ноталарды орналастыру көлемі және олар бойынша кірістілік
40. Айналыстағы қысқа мерзімді ноталар
41. Ұлттық Банк тартқан депозиттер бойынша сыйақы көлемі және ставкалары
42. Ұлттық Банктің банктерден тартқан депозиттер бойынша өтелмеген міндеттемелерінің көлемі
43. Ұлттық Банктің қайта қаржыландыру операцияларының көлемі

44. Ұлттық Банктің қайта қаржыландыру операциялары бойынша өтелмеген міндеттемелерінің көлемі

45. 2008 жылғы инфляция фактісі және болжамы

Кестелер

1. Бағалар индекстері мен сауда талаптарының өзгеруі
2. Ұлттық Банктің активтері мен пассивтерінің өзгеру динамикасы
3. Ақша массасының өзгеру динамикасы
4. Резиденттер депозиттерінің өзгеру динамикасы

1. Кіріспе

2008 жылғы 3-тоқсанның аяғында әлемдік қаржы нарықтарындағы тұрақсыз жағдай күшейді. Сыртқы қарыз алу нарығы Қазақстан банктері үшін толық жабық болды.

Сондай-ақ, Қазақстандағы макроэкономикалық жағдай айтарлықтай тұрақты, дегенмен қаржы нарығындағы жағдайдың нашарлауы мүмкін болуынан экономикалық өсу қарқындарының бәсеңдеуі тәуекелдері бар. Осы тәуекелдердің бейтараптандыру үшін Ұлттық Банк Үкіметпен және Қаржылық қадағалау агенттігімен бірлесіп банк секторын қаржылық қолдау бойынша бірқатар шаралар әзірледі.

Сонымен қатар 2008 жылғы қыркүйекте тұтыну нарығында инфляциялық қысымның төмендеуі байқалды. Бұған ішкі және сыртқы факторлардың инфляцияға әсер етуінің төмендеуі себепші болды.

Атап айтқанда, 2008 жылғы 2-ші жартыжылдықта әлемдік қаржы нарықтарында болған, Қазақстан ішіндегі баға құруға әсер еткен жағдай тұрақтап келеді. Бұл азық-түлік және энергия ресурстарының жекелеген түрлері (бидай, өсімдік майы, күріш, мұнай) бағаларының соңғы уақытта байқалып отырған төмендеуіне байланысты болды. Сонымен қатар, Қазақстанның макроэкономикалық дамуы банк секторының кредиттік қызметінің тұралауымен, бірқатар саладағы өндірістің төмендеуімен, экономикадағы ақша ұсынысының өсу қарқынының бәсеңдеуімен және тұтыну сұранысының бәсеңдеуімен қоса жүрген экономикалық белсенділіктің тежелуі жағдайында болып отыр.

Осы жағдайларда Ұлттық Банк жылдық инфляция қарқынының бәсеңдеу үрдісі 2008 жылдың аяғына дейін жалғасып, 2009 жылы сақталады деп күтуде. Сонымен бірге тұтыну нарығындағы жағдайдың нашарлау сақталып отыр.

2008 жылғы шілде-қыркүйекте Ұлттық Банк баға тұрақтылығын және сол сияқты қаржы секторының тұрақтылығын қолдауға бағытталған қалыпты-қатаң ақша кредит-саясатын жүргізді.

Осы кезеңде Ұлттық Банк шығарған қысқа мерзімді ноталардың көлемі және олар бойынша тиімді кірістілік, банктердің Ұлттық Банктегі депозиттерінің көлемі ұлғайды.

Сонымен қатар, Ұлттық Банк банктермен қайта қаржыландыру операцияларын (кері РЕПО, СВОП) жүргізді. Кері РЕПО операцияларын жүргізу кезінде кепілмен қамтамасыз ету тізімі кеңейтілді.

2008 жылғы шілдеде ең төменгі резервтік талаптардың нормативтері банктердің ішкі міндеттемелері бойынша 6%-дан 5%-ға және банктердің өзге міндеттемелері бойынша 8%-дан 7%-ға төмендеді. 2008 жылғы 1 шілдеден бастап қайта қаржыландырудың ресми ставкасы 11,0%-дан 10,5%-ға дейін, банктерден тартқан депозиттер бойынша 5,5%-дан 5,25%-ға дейін төмендеді.

Сонымен қатар, қаржы жүйесінің тұрақтылығын сақтауға Ұлттық Банктің ішкі валюта нарығында ең төменгі қатысуы кезінде 2008 жылғы 3-тоқсан бойы бір АҚШ доллары үшін 121 теңгеден аспаған тұрақты айырбас бағамы мүмкіндік жасады.

2. Инфляциялық үдерістер

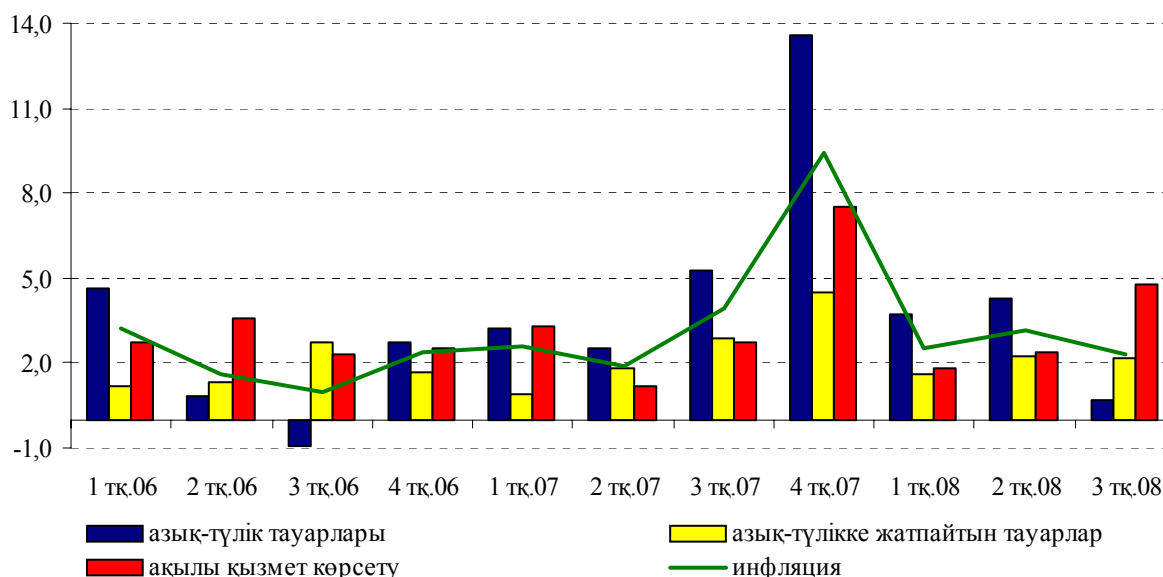
2.1. Тұтыну бағалары

2008 жылғы 3-тоқсанда экономикадағы инфляциялық қысымның төмендеуі байқалды. Инфляция осы кезеңде өткен тоқсанмен және сол сияқты өткен жылдың тиісті тоқсанымен салыстырғанда барынша төмен деңгейде қалыптасты. Мәселен, 2008 жылғы шілде-қыркүйекте инфляция 2,3% деңгейге жетті.

2008 жылғы 3-тоқсанда бағалардың өсуіне бірінші кезекте халыққа ақылы қызмет көрсетудің 4,8% қымбаттауы себепші болды. Азық-түлік тауарларының бағалары 0,7%, азық-түлікке жатпайтын тауарлардың бағалары 2,2% өсті (1-график).

1-график

Тоқсандық инфляцияның және оның құрамдас бөліктерінің динамикасы (өткен кезеңге қарағанда%)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасы Статистика агенттігі

2008 жылғы 3-тоқсанда бағалардың негізі өсуі мынадай тауарлар мен қызмет көрсетулерге келді: күріш – 12,6%, дизель отыны – 10,9%, бензин – 6,7%, көлік қызметін көрсету – 8,3%, білім беру мекемелерінің қызметі – 6,4%, тұрғын үй-коммуналдық қызмет көрсету – 4,9%, оның ішінде электр энергиясы – 13,9%, газбен қамтамасыз ету – 9,6%.

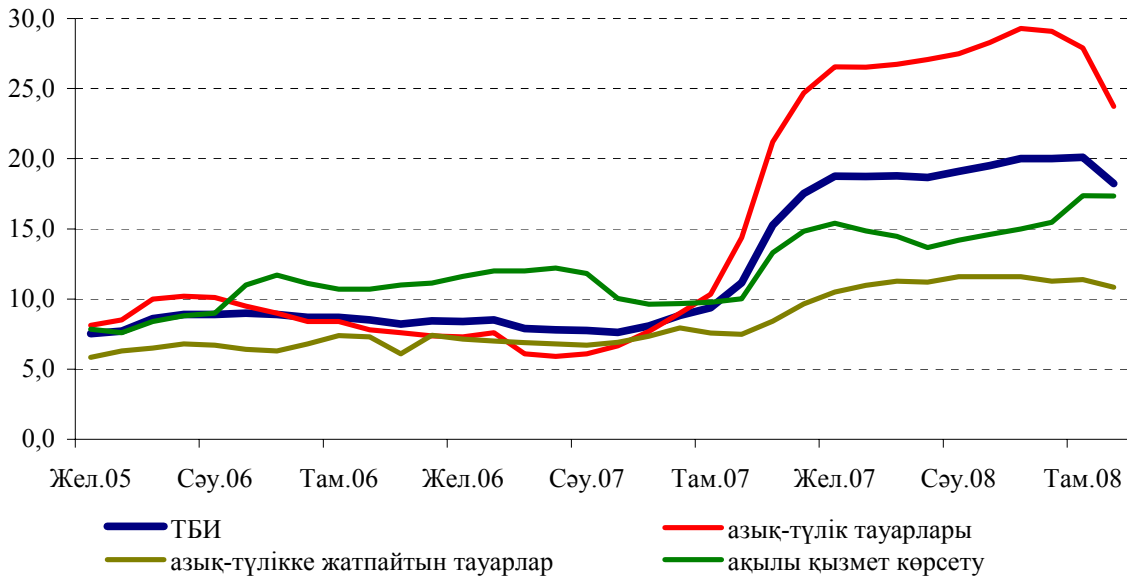
2008 жылғы қыркүйекте жылдық инфляция 18,2% деңгейде қалыптасты (2007 жылғы желтоқсанда – 18,8%).

Азық-түлік тауарлары 23,7%, халыққа ақылы қызмет көрсету 17,3%, азық-түлікке жатпайтын тауарлар 10,8% қымбаттады (2-график). Жылдық көрсетумен алғанда бағалардың айтарлықтай өсуі күнбағыс майы, бидай ұны, макарон бұйымдары, күріш, сүт өнімі, көкөністер мен жемістер, бензин, дизель отыны бағаларына келді.

2- график

Жылдық инфляцияның және оның құрамдас бөліктерінің динамикасы (өткен жылдың тиісті айына % қарағанда)

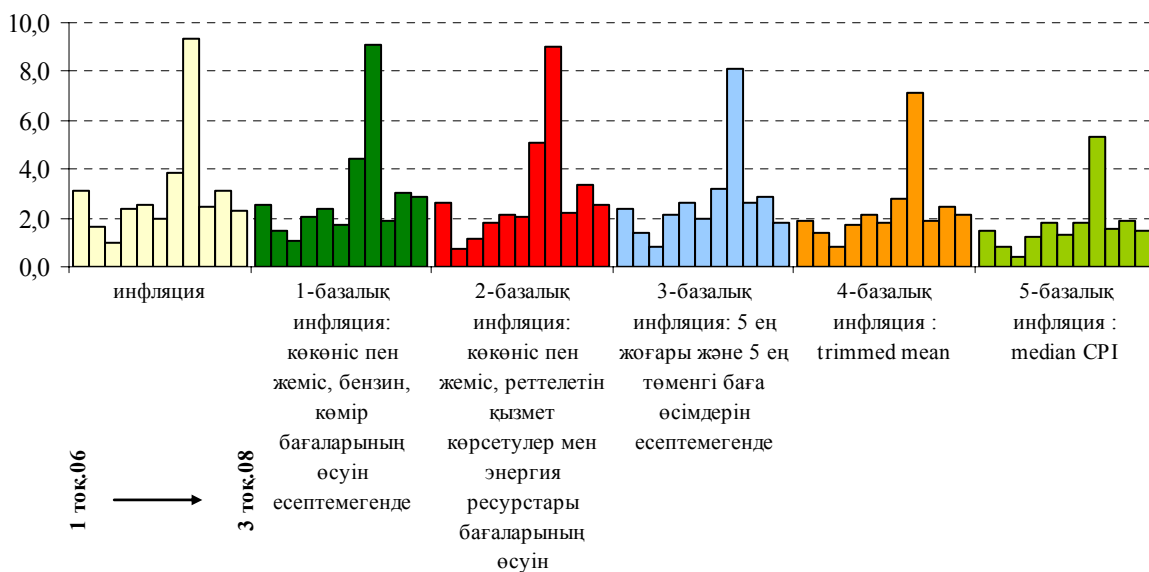
Дерек көзі: Қазақстан Республикасы Статистика агенттігі

2.2. Базалық инфляция

Базалық инфляцияның көрсеткіштері сондай-ақ экономикадағы инфляциялық қысымның төмендегенін растайды. 2008 жылғы 3-тоқсанда базалық инфляцияның қарқыны өткен тоқсанмен және сол сияқты 2007 жылғы 3-тоқсанмен салыстырғанда бәсеңдеді (3-график).

3- график

Тоқсандық инфляцияның және базалық инфляцияның динамикасы (өткен кезеңге %)

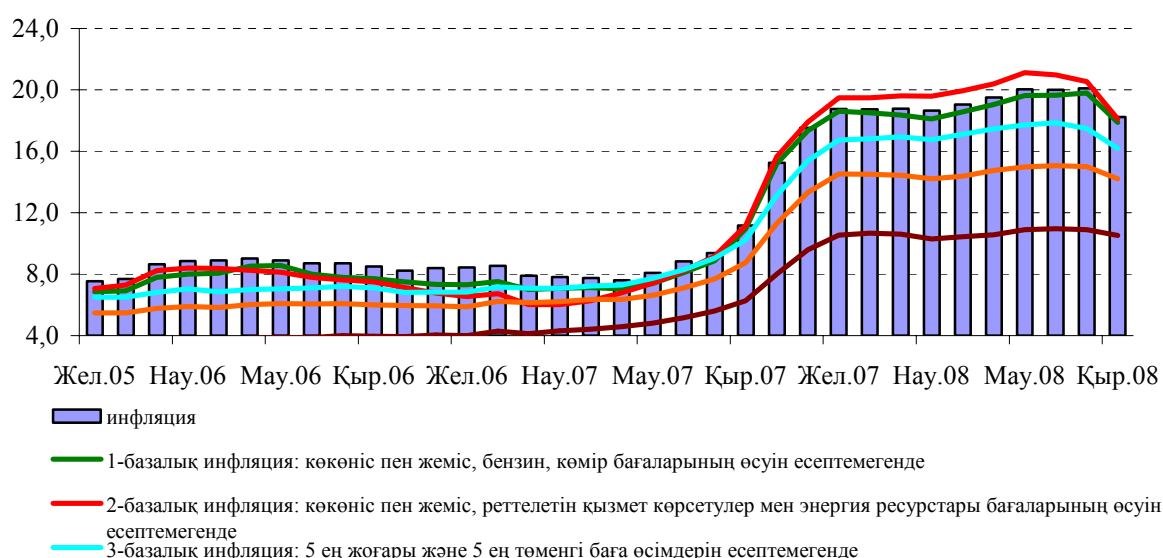
Дерек көзі: Қазақстан Республикасы Статистика агенттігі

2008 жылғы шілде-қыркүйекте 2-базалық инфляцияның және 3-базалық инфляцияның қарқыны жалпы инфляцияның көрсеткішінен асты, бұл, бірінші кезекте осы көрсеткіштерді есептеу кезінде қосылмаған көкөніс өнімдері бағаларының төмендеуі себепші болды.

Жылдық көрсетілген базалық инфляцияның көрсеткіштері де жалпы инфляцияның көрсеткіші сияқты бәсеңдеу үрдісін көрсетеді. Бұл ретте базалық инфляцияның барлық көрсеткіштері 2007 жылғы желтоқсанмен салыстырғанда 2008 жылғы қыркүйекте төмен деңгейде қалыптасты. Сонымен бірге 2008 жылғы қыркүйектің қорытындысы бойынша жылдық көрсетілген базалық инфляцияның көрсеткіштері жалпы инфляцияның көрсеткішінен асқан жоқ (4-график).

4- график

Жылдық инфляцияның және базалық инфляцияның динамикасы (өткен жылдың тиісті айына %)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасы Статистика агенттігі

2.3. Экономиканың нақты секторындағы бағалар

2.3.1. Өнеркәсіп өндірісіндегі бағалар

2008 жылғы 3-тоқсанда өнеркәсіп өнімін өндіруші кәсіпорындар бағаларының өсу қарқынының біршама төмендегені байқалды. Мәселен, бағалардың төмендеуі 0,9%, бұл ретте 2008 жылғы 3-тоқсанда бағалар 9,0% көтерілді. Өндірілген өнім 1,2%, оның ішінде өндіріс құралдары 1,3%, тұтыну тауарлары 2,4% және аралық тұтыну өнімі 1,5% төмендеді. Өнеркәсіп өнімін өндіруші кәсіпорындарының өндірістік сипаттағы қызмет көрсетулері 4,0% қымбаттады.

2008 жылғы шілде-қыркүйекте тау-кен өнеркәсібі кәсіпорындарының бағалары 4,0% төмендеді (2007 жылғы тиісті кезеңде 11,2% өсті). Өндірушілер бағаларының төмендеуі жекелеген энергиялық және басқа шикізат тауарлары бағаларының төмендеуімен жалғасты. Мәселен, газ конденсатының бағалары 8,5% төмендеді (2007 жылғы 3-тоқсанда 9,4% өсті), мұнай өндіру бағалары 5,9% төмендеді (өсуі 13,1%). Бұл ретте табиғи газ 7,8% (2007 жылғы 3-тоқсанда 4,0%), көмір 1,2% (3,2%) өсті. Тұтастай алғанда, 2008 жылғы шілде-қыркүйек аралығындағы кезеңде энергия ресурстары 4,9% арзандады, ал 2007 жылдың тиісті кезеңінде ол 11,3% қымбат болды.

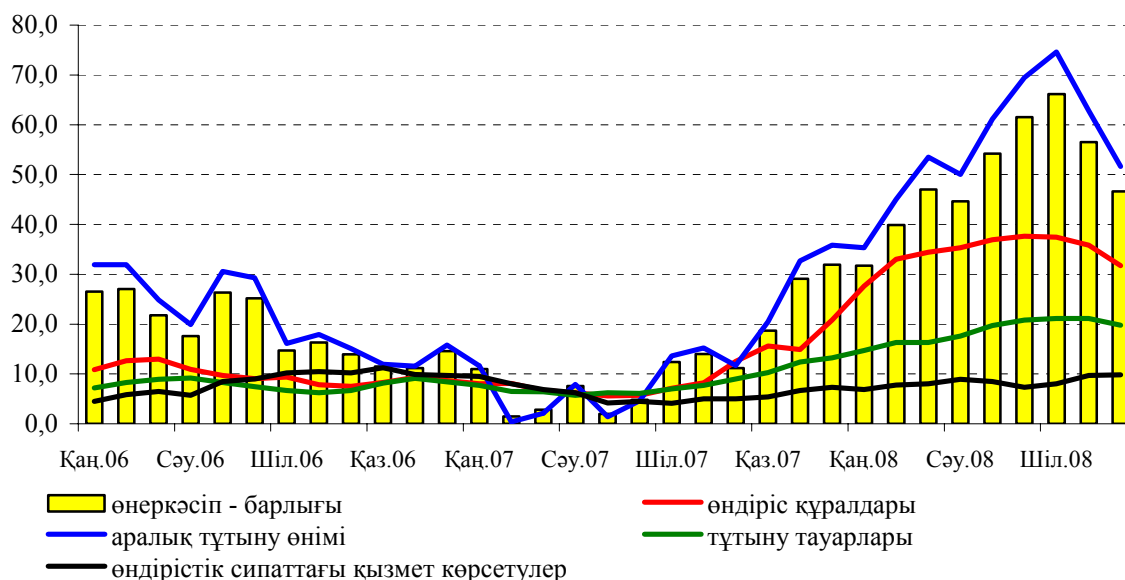
Өндеуші өнеркәсіпте бағалардың өсуі қалыптасқан баға жағдайының шикізат ресурстарына әсер етуінен 4,7% құрады. Қара металдар прокатының бағалары 22,9% өсті (2007 жылғы 3-тоқсанда 8,3%), ал түсті металдар прокатының бағалары 8,1% төмендеді (3,6% төмендеді). Мұнай өнімдері 2008 жылғы 3-тоқсанда 10,0% қымбаттады, ал 2007 жылдың тиісті кезеңінде 7,1% қымбаттаған болатын.

Электр энергиясын, газ және су өндірудегі және бөлудегі бағалар мен тарифтер 2008 жылғы 3-тоқсанда 8,4% өсті (2007 жылғы 3-тоқсанда - 1,8%).

2008 жылғы қыркүйекте өнеркәсіп өндірісіндегі бағалардың жылдық өсуі (2008 жылғы қыркүйек 2007 жылғы қыркүйекке) 46,6% болды. Өндірілген өнім 48,8%, оның ішінде өндіріс құралдары 31,7%, аралық тұтыну өнімі - 51,6%, тұтыну тауарлары 19,8% қымбаттады. Өндірістік сипаттағы қызмет көрсету бағаларының жылдық өсуі 9,8% болды (5-график).

5- график

Өнеркәсіп өнімін өндіруші кәсіпорындар бағалары индексінің динамикасы (өткен жылғы тиісті айына %)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасы Статистика агенттігі

2.3.2. Ауылшаруашылығындағы бағалар

2008 жылғы 3-тоқсанда ауылшаруашылығы өнімін өндірушілердің сату бағалары 1,6% өсті (2007 жылғы 3-тоқсанда – 5,8%). Ауылшаруашылығындағы баға динамикасы мал шаруашылығы өнімі бағаларының 2,5% және өсімдік шаруашылығы өнімі бағаларының 1,1% өсуі аясында қалыптасты.

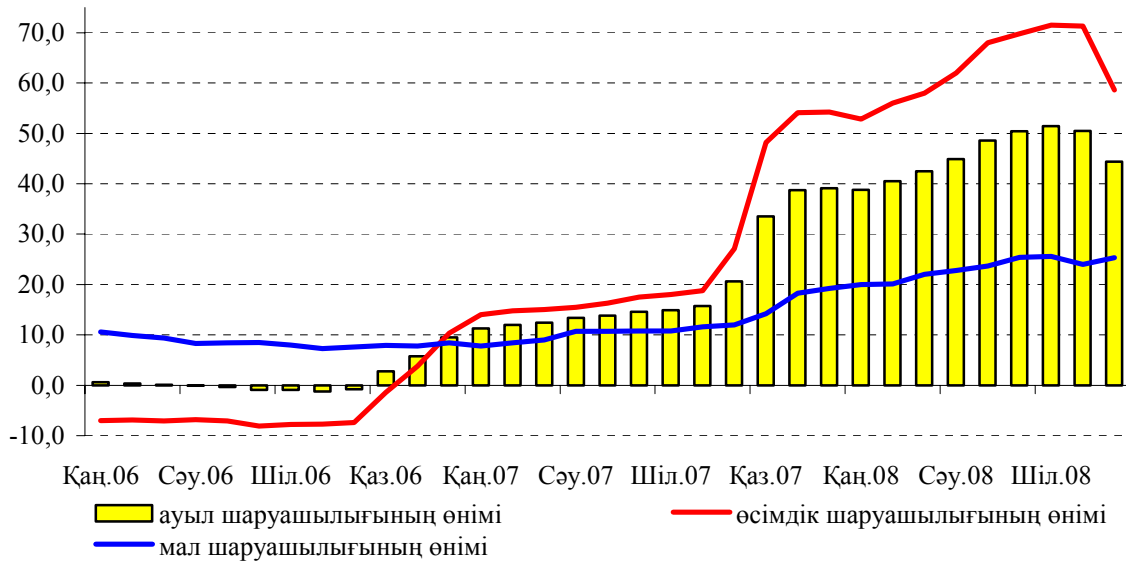
2008 жылғы шілде – қыркүйекте мал шаруашылығы өнімі ішінде мал және құс етінің бағалары 3,2%), сүттің бағасы 2,2%) өсті, ал жұмыртқаның бағасы 2,4% төмендеді.

Талдау жасалып отырған кезеңде өсімдік шаруашылығы өнімі бағаларының көтерілуіне дәнді дақылдар бағаларының 1,8%, оның ішінде күріш бағасының 8,5% және бидай бағасының 1,2% көтерілуі себепші болды.

2008 жылғы қыркүйектің қорытындысы бойынша ауылшаруашылығы өнімі бағаларының жылдық өсуі 44,4% жетті (2007 жылғы желтоқсанда – 39,1%). Бұл ретте өсімдік шаруашылығы өнімі 58,6%-ға (54,2%), мал шаруашылығы өнімі 25,3%-ға (19,2%) қымбаттады (6-график).

6-график

Ауыл шаруашылығы өнімі бағалары индексінің динамикасы (өткен жылғы тиісті айға %)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасы Статистика агенттігі

2.3.3. Кәсіпорындардың мониторингі

2008 жылғы 3-тоқсанда дайын өнімдерге сұраныстың өсу қарқыны айтарлықтай төмендеді. Мәселен, дайын өнімге сұраныстың өскенін пікіртерім жүргізілген кәсіпорындардың 25,6% атап өтті (2008 жылғы 2-тоқсанда – 27,4%). Бұл ретте тұрақты сұранысқа ие кәсіпорындардың үлесі ұлғайды (49,0%-дан 51,4%-ға) және сұраныстың төмендегені туралы мәлімдеген кәсіпорындардың үлесі біршама төмендеді (23,2%-дан 22,5%). Нәтижесінде дайын өнімге сұраныстың өзгеруінің диффузиялық индексі 51,5 құрады (2008 жылғы 2-тоқсанда 52,1).

Пікіртерімге қатысқан кәсіпорындардың 41,2% 2008 жылғы 4-тоқсанда дайын өнімдерге сұраныс өзгеріссіз қалады деп күтуде, ал пікіртерімге қатысқан кәсіпорындардың 22% сұраныстың ұлғаюын күтуде. Бұл ретте дайын өнімге сұраныстың азаюын кәсіпорындардың 16,7% ғана күтуде. Нәтижесінде 2008 жылғы 4-тоқсанда индекстің 52,6 белгісіне дейін өсуі күтілуде (7-график).

Пікіртерім жүргізілген кәсіпорындардың дайын өнімдерінің және өндіріс барысында пайдаланылатын шикізат пен материалдардың бағасына қатысты ахуал инфляциялық қысымның кейбір төмендеуімен сипатталады.

2008 жылғы 3-тоқсанда дайын өнім бағаларының өскенін кәсіпорындардың 31,2% атап көрсетті (2-тоқсанда – 40,5%). Өнімдерінің бағалары төмендеген кәсіпорындардың үлесі азайды – 9,2% (өткен тоқсанда – 5,0%). Осының салдары ретінде дайын өнім бағалары өзгеруінің диффузиялық индексі айтарлықтай төмендеді (2008 жылғы 2-тоқсанда 67,8-бен салыстырғанда 61,0 белгісіне дейін) байқалды.

2008 жылғы 4-тоқсанда дайын өнім бағасы өзгеруінің диффузиялық индексінің 59,2 дейін одан әрі төмендеуі күтіледі. Бұл өнімдеріне бағаның өсуі болжанатын кәсіпорындар үлесінің 24,1% дейін және өздерінің дайын өніміне бағаның төмендеуін күтетін кәсіпорындар үлесінің 5,8% дейін азаюына байланысты (7-график).

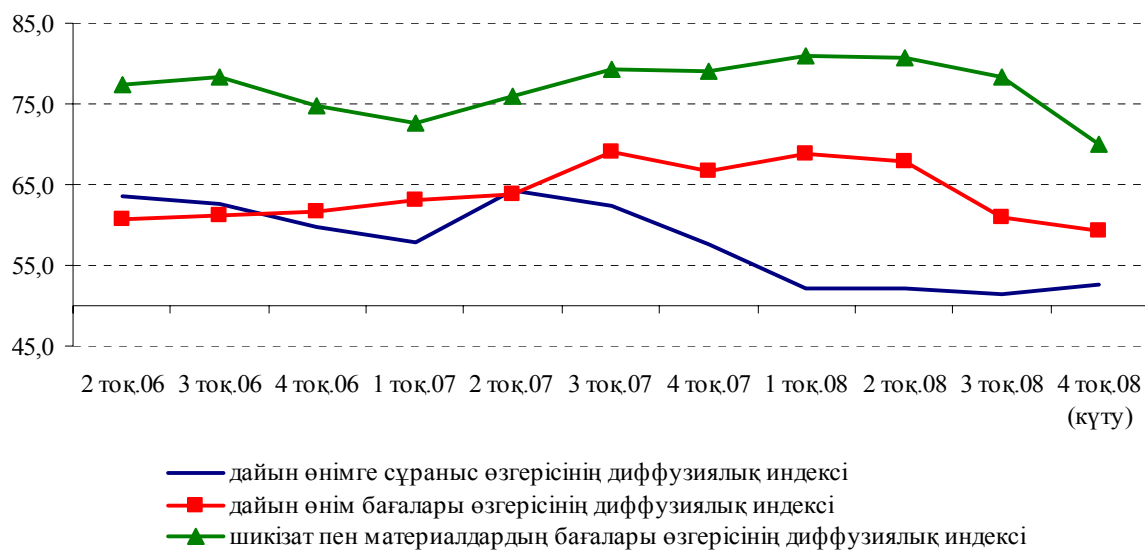
2008 жылғы 3-тоқсанда шикізат және материалдар бағаларының өсуін белгілеген кәсіпорындардың үлесі азайды: 70,8%-дан 65,8%-ға дейін. Бағалардың тұрақтағаны туралы пікіртерім жүргізілген кәсіпорындардың 24,6% мәлімдеді, өткен

тоқсанда олардың үлесі 19,7% болды. Бағаның төмендеуін белгілеген кәсіпорындардың үлесі 1,2%-дан 2,7%-ға ұлғайды. Бағалар өзгеруінің диффузиялық индексі 80,7-дан 78,3-ға дейін төмендеді.

2008 жылғы 4-тоқсанда шикізат және материалдар бағаларының өсуін күтетін кәсіпорындардың үлесі 49,3% дейін азайды, ал бағаның төмендеуін күтетін кәсіпорындардың үлесі 2008 жылғы 2-тоқсандағы деңгейде (2,7%) қалды. Осының салдары ретінде диффузиялық индекс 78,3 дейін төмендеді (7-график).

7- график

Сұраныс пен бағалар өзгерісінің диффузиялық индекстері

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

Осылайша, пікіртерім жүргізілген кәсіпорындардың бағалардың одан әрі өсуіне қатысты күтулер байқалы отырған жақсаруға қарамастан, теріс болып қалуда. Мұны мәндері 50 деңгейінен айтарлықтай асатын тиісті диффузиялық индекстер растайды, әсіресе шикізат пен материалдардың бағаларына қатысты.

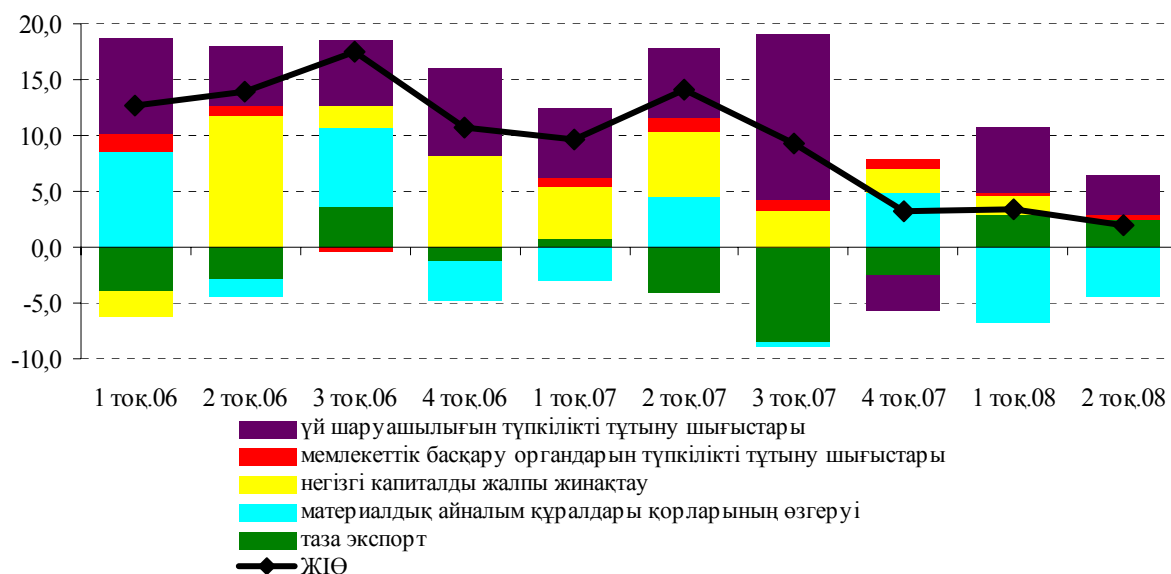
3. Инфляция факторлары

3.1. Жиынтық сұраныс

2007 жылғы 2-тоқсанда ЖІӨ тұтыну өсуінің қарқыны 2007 жылғы тиісті тоқсанмен салыстырғанда, бағалау бойынша 2% құрады, бұл өткен тоқсандағы көрсеткішпен салыстырғанда біршама (3,4%) төмен. Оған үй шаруашылығын түпкілікті тұтыну шығыстарының және негізгі капиталды жалпы жинақтаудың өсу қарқынының бәсеңдеуі себепші болды (8).

8- график

Жиынтық сұраныс құрамдас бөліктерінің ЖІӨ өсуіндегі үлесі, %

Дерек көзі: Қазақстан Республикасы Статистика агенттігінің деректері, Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің есептері

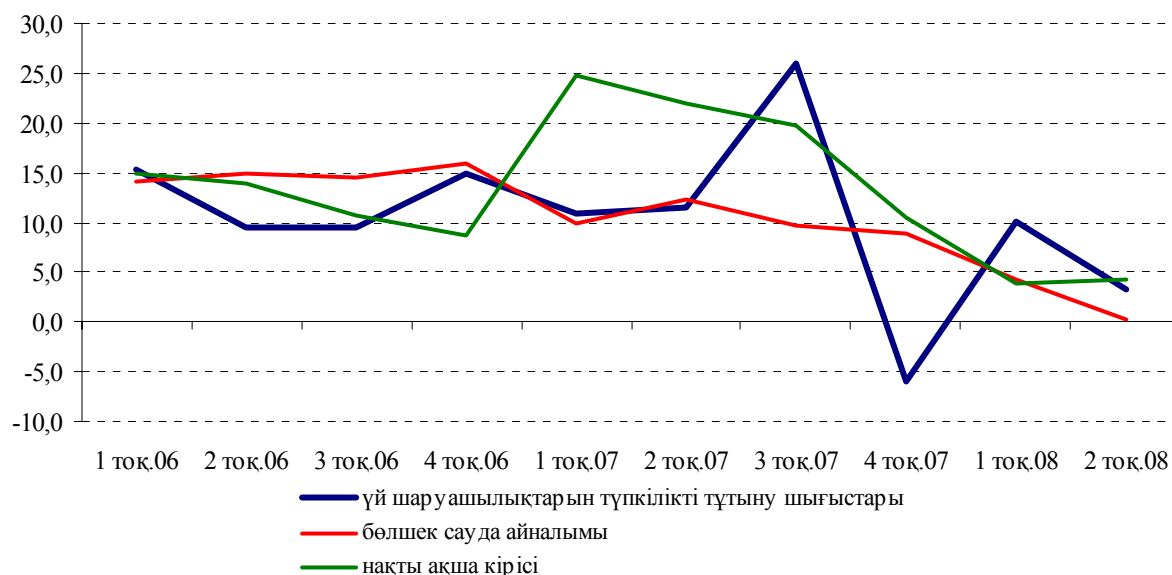
3.1.1. Жеке тұтыну және инвестициялық сұраныс

Үй шаруашылығын түпкілікті тұтыну шығыстары 2008 жылғы 2-тоқсанда 2007 жылдың тиісті кезеңімен салыстырғанда 6,4% қысқарды (1-тоқсанда 10,2% өсті).

Үй шаруашылықтарын тұтынудың ұлғаюы халық кірістерінің жалғасып отырған өсуі себепші болып отыр. 2008 жылғы 2-тоқсанның қорытындысы бойынша жан басына шаққандағы номиналдық ақша кірісі 2007 жылғы 2-тоқсанмен салыстырғанда 24,6%, ал нақты көрсетімен 4,3% өсті (2008 жылғы 1-тоқсанда 3,8%) құрады.

Бұл ретте бөлшек тауар айналымы 2008 жылғы сәуір-маусымда 2007 жылдың тиісті кезеңімен салыстырғанда тек 0,3% (2008 жылғы 1-тоқсанда 4,3%) ұлғайды (9).

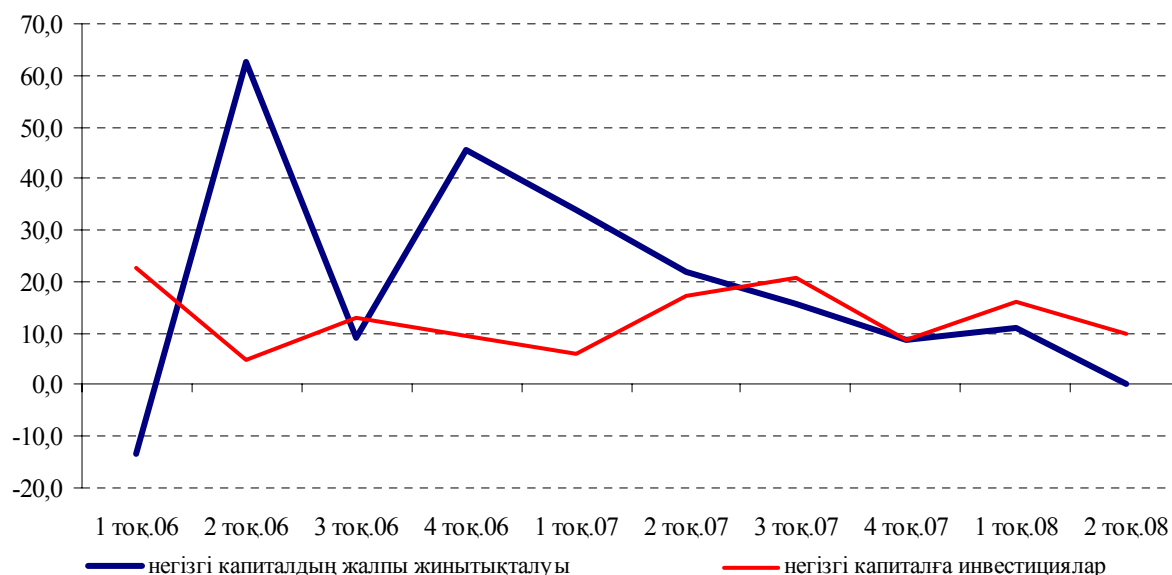
9-график

**Халықтың шығыстары мен кірістерінің динамикасы
(өткен жылдың тиісті кезеңіне %)**

Дерек көзі: Қазақстан Республикасы Статистика агенттігінің деректері, Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің есептері

2008 жылғы 2-тоқсанда ЖІӨ құрылымындағы негізгі капиталдың жалпы жиынтықталу шығыстары нақты алғанда өзгерген жоқ (өсуі 0,1%). Бұл ретте негізгі капиталға инвестициялар көлемі 2008 жылғы 2-тоқсанда 9,8% ұлғайды (10).

10- график

**Негізгі капиталға инвестициялар шығыстарының динамикасы
(өткен жылғы тиісті кезеңге %)**

Дерек көзі: Қазақстан Республикасы Статистика агенттігінің деректері, Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің есептері

3.1.2. Мемлекеттік тұтыну

Мемлекеттік басқару органдарын түпкілікті тұтыну шығыстары 2008 жылғы 2-тоқсанда 2007 жылғы тиісті кезеңмен салыстырғанда, бағалау бойынша 7,4% ұлғайды (2008 жылғы 1-тоқсанда – 2,5%).

Тұтастай алғанда 2008 жылғы 2-тоқсанда мемлекеттік бюджеттің шығыстары 990,1 млрд. теңге сомаға немесе ЖІӨ-нің 26,5% қаржыландырылды. 2007 жылдың тиісті кезеңінің көрсеткіштерімен салыстырғанда олар 37,6% ұлғайды.

Мемлекеттік бюджеттің ағымдағы шығындары 604,7 млрд. теңге болды, бұл 2007 жылдың тиісті кезеңіне қарағанда 20,8% көп.

Мемлекеттік бюджеттің күрделі шығындары 2008 жылғы 2-тоқсанда 2007 жылғы тиісті кезеңмен салыстырғанда 39,5% ұлғайды. Бюджеттік кредиттер 2008 жылғы 2-тоқсанда 1,6 есе, қаржы активтерін сатып алу шығыстары 3,2 есе ұлғайды.

2008 жылғы 2-тоқсанда мемлекеттік бюджеттің түсімі 854,7 млрд. теңгені немесе ЖІӨ-нің 22,8% құрады. Өткен жылдың тиісті кезеңінің көрсеткіштерімен салыстырғанда олар 17,7% ұлғайды. Кірістердің өсуі салықтық түсімдер көлемінің ұлғаюымен және ресми трансферттермен қамтамасыз етілді.

Мемлекеттік бюджеттің негізгі түсімдері 2008 жылғы 2-тоқсанда салықтық түсімдер (73,2%) және ресми трансферт (23,2%) болып табылды.

Салық түсімдері құрылымында көлік құралдарына (2,8 есе), халықаралық саудаға және сыртқы операцияларға (2,0) салық бойынша түсімдер айтарлықтай ұлғайды, жеке табыс салығы (12,8%), қосылған құн салығы (6,8%), сондай-ақ акциздер (21,2%), кәсіпкерлік және кәсіби қызметті жүргізгені үшін алымдар (116,3%) бойынша түсімдер және табиғат және басқа ресурстарды пайдалану түсімдер (на 46,9%) ұлғайды. Бірыңғай жер салығы бойынша түсімдер айтарлықтай (47,8%) қысқарды, сондай-ақ түсімдер деңгейінің төмендеуі корпоративтік табыс салығы (2,9%) және мүлік салығы (5,3%) бойынша байқалып отыр.

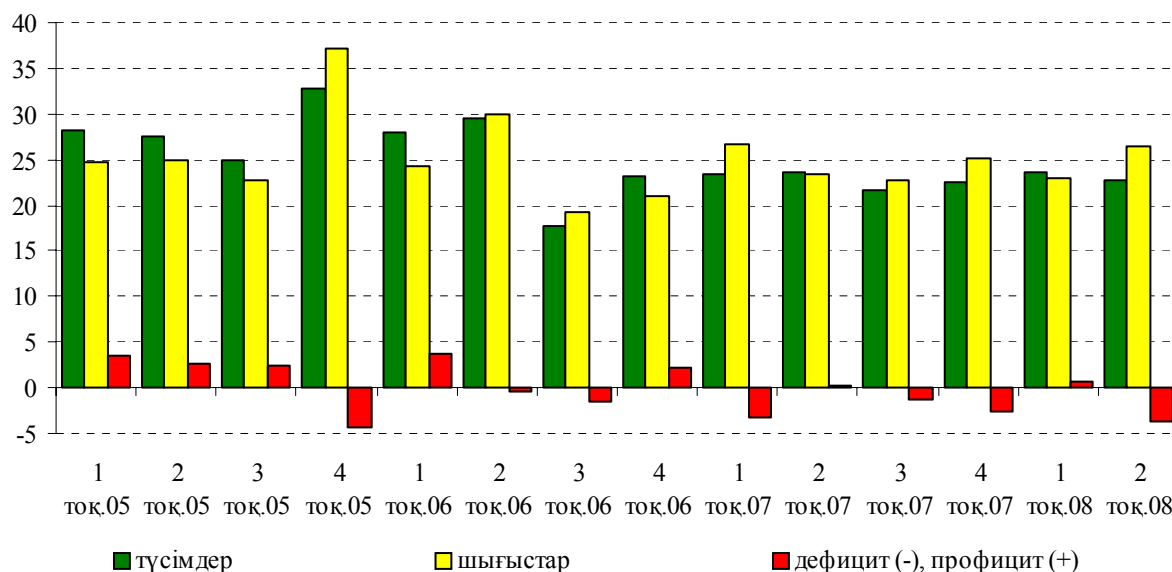
Республикалық бюджетке 2008 жылғы 2-тоқсанда Ұлттық қордан 198,4 млрд. теңге сомасындағы кепілдік берілген трансферт алынды.

Шығыстарының түсімдерден асуы нәтижесінде мемлекеттік бюджет 2007 жылғы 2-тоқсандағы 6,9 млрд. теңге мөлшеріндегі профицитке қарағанда 2008 жылғы 2-тоқсанда 135,4 млрд. теңге (ЖІӨ-нің -3,6%) дефицитпен қалыптасты (11).

11- график

Мемлекеттік бюджеттің орындалуы, ЖІӨ-нің %

Дерек көзі: Қазақстан Республикасы Қаржы министрлігі

Дефицитті қаржыландыру көздері былайша қалыптастырылды: заемдар түсімі – 100,5 млрд. теңге (заемдарды өтеу есепті тоқсанда 38,8 млрд. теңгені құрады), бюджет қаражатының бос қалдықтарын пайдалану – 73,7 млрд. теңге.

Үкіметтік ішкі борыш 2008 жылғы 1-тоқсанмен салыстырғанда 2008 жылғы 2-тоқсанда 622,7 млрд. теңгеге дейін, яғни 11,2% ұлғайды және ұзақ мерзімді қазынашылық облигациялар шығарумен қамтамасыз етілді.

Үкіметтің сыртқы борышы 2008 жылғы 1-тоқсанмен салыстырғанда 2008 жылғы 2-тоқсанда 1,5 млрд. АҚШ долл. дейін 2,4% ұлғайды.

3.1.3. Сыртқы сектор

– Әлемдік бағалар

2008 жылғы 3-тоқсанда әлемдік тауар нарығындағы жағдай азық-түлік және шикізат тауарларының негізгі түрлері бағаларының құлдырауымен сипатталды.

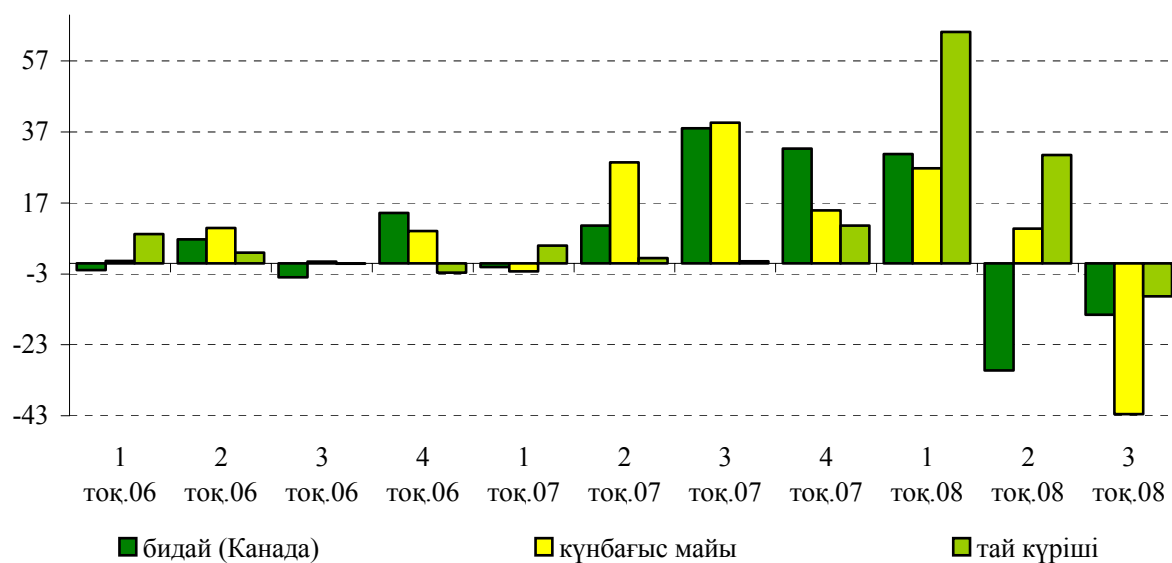
2008 жылғы шілде-қыркүйекте бидай бағаларының ағымдағы жылдың наурызында басталған төмендеуі жалғасты. 2008 жылғы 3-тоқсанда Дүниежүзілік Банктің деректері бойынша бидайдың (Канада) әлемдік бағасы 14,5% төмендеді. Орташа алғанда 3-тоқсанда оның бағасы 1 тонна үшін 390,2 АҚШ долл. құрады.

2008 жылғы 3-тоқсанда күнбағыс майының әлемдік бағаларының айтарлықтай төмендеуі байқалды. Мәселен, 2008 жылғы шілде-қыркүйекте АҚШ ауылшаруашылығы департаментінің деректері бойынша күнбағыс майының бағалары 42,5% төмендеді және орташа алғанда осы кезеңде бір метрикалық тонна үшін 1395 АҚШ долл. құрады.

2008 жылғы 3-тоқсанда күріштің әлемдік бағаларының төмендеуі байқалды. Тұтастай алғанда 2008 жылғы 3-тоқсанда (Дүниежүзілік Банктің деректері бойынша) күріш бағаларының төмендеуі 9,3% құрады (12). Дегенмен 2007 жылғы желтоқсанмен салыстырғанда олардың деңгейі 2 еседен жоғары болды.

12- график

Бидай мен күнбағыс майының әлемдік бағалары индексінің динамикасы (өткен кезеңге %)

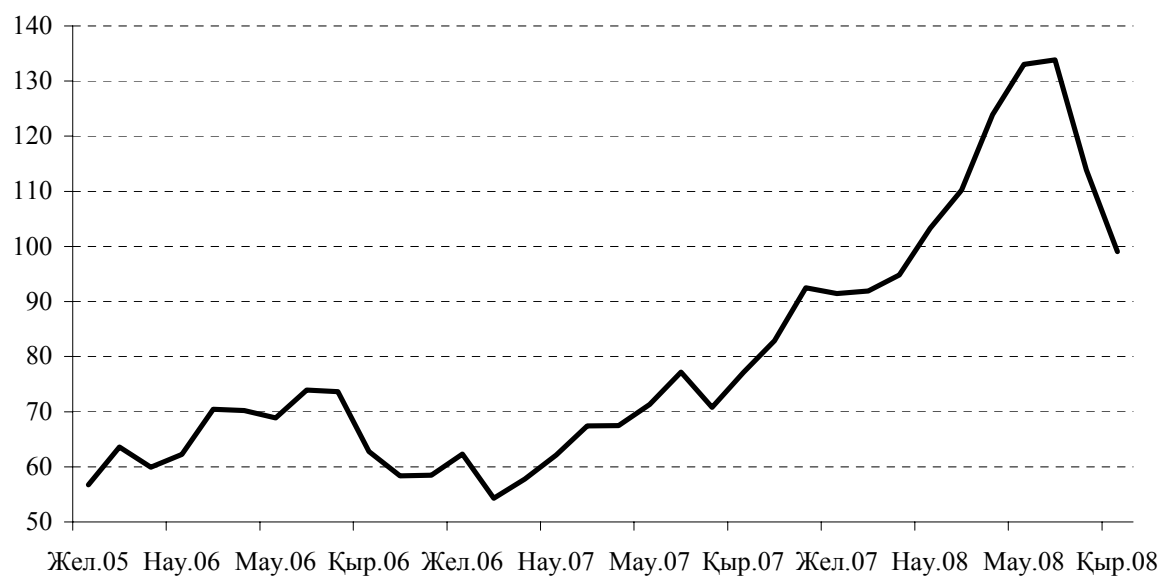
Дерек көзі: Дүниежүзілік Банк, АҚШ Ауылшаруашылығы департаменті

2008 жылғы шілде-қыркүйекте әлемдік нарықтарда мұнай бағаларының айтарлықтай құлдырауы байқалды.

2008 жылғы 3-тоқсанда Дүниежүзілік Банктің деректері бойынша Brent сұрыпты мұнайдың бағасы 25,5% дейін төмендеп, 2008 жылғы қыркүйекте бір баррель үшін орташа алғанда 99,1 АҚШ долл. деңгейінде қалыптасты (13). Бұл ретте 2007 жылғы қыркүйекпен салыстырғанда 2008 жылғы қыркүйекте баға 28,4% өсті.

13- график

Брент сұрыпты мұнайдың бір баррель үшін әлемдік бағасының динамикасы

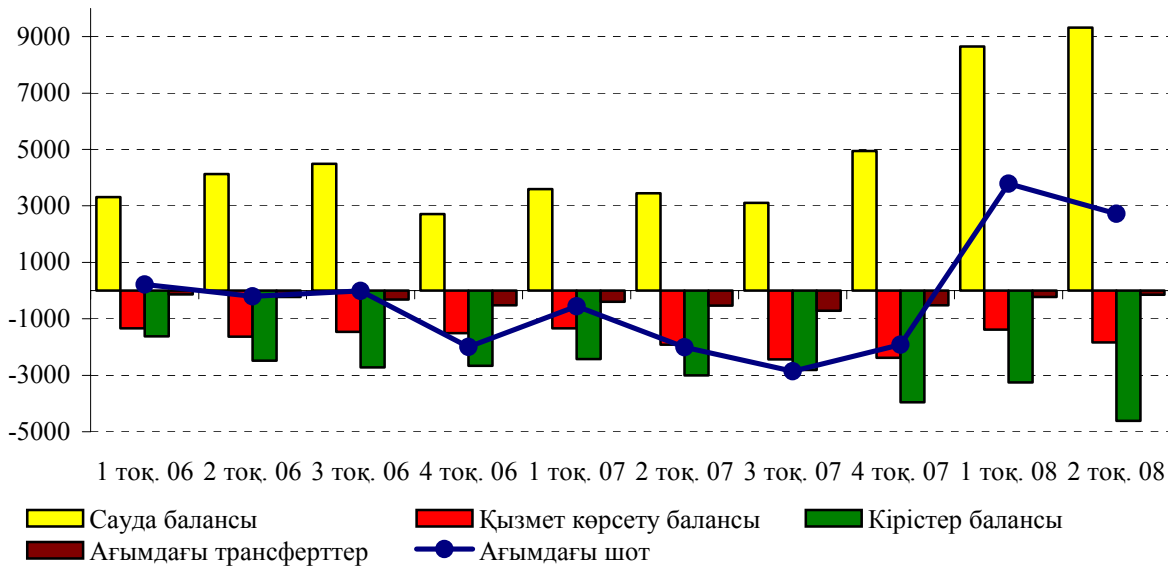
Дерек көзі: Дүниежүзілік Банк

– Төлем балансы

2008 жылғы 2-тоқсанның қорытындысы бойынша төлем балансының ағымдағы шоты 2,7 млрд. АҚШ долл. айтарлықтай оң сальдомен қалыптасты (14).

14-график

Ағымдағы операциялар шотының балансы, млн. АҚШ долл.

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

Ағымдағы операциялар шотының профицитіне негізгі үлес құндық экспорттың өсе түсуімен енгізілді, оған энергия тасымалдауыштардың әлемдік бағаларының жоғары деңгейі себепші болды. Тауар экспортынан түскен түсімдер тауар импортының шығыстары 20,2% болған 2007 жылдың 2-тоқсанымен салыстырғанда 2008 жылғы 2-тоқсанда 63,7% ұлғайды. Осылайша, сауда балансы 2007 жылдың тиісті кезеңімен салыстырғанда 2,7 есе ұлғайып және ағымдағы операциялар шотының басқа құрамдас бөліктері бойынша ресурстардың нетто-әкетілуін өтей отырып, 9,3 млрд. АҚШ долл. деңгейінде қалыптасты. Қызмет көрсету балансының дефициті 2007 жылдың 2-тоқсанымен салыстырғанда шамалы (4,5%) төмендеп, 1,8 млрд. АҚШ долл. құрады, кірістер балансының дефициті 4,6 млрд. АҚШ долл. дейін 54,0% ұлғайды. Резидент еместерге ағымдағы трансферттер бойынша төлемдер 2007 жылдың 2-тоқсанымен салыстырғанда 3,7 есе қысқарып, 145,1 млрд. АҚШ долл. құрады.

Қаржы шотының операциялары бойынша ресурстардың әкетілуі 1,7 млрд. АҚШ долл. құрады (2007 жылғы 2-тоқсанда таза түсім 4,5 млрд. АҚШ долл.). Резиденттердің шетелдік активтері (резервтік активтерді қоспағанда) 2008 жылғы 2-тоқсанда 4,6 млрд. АҚШ долл. өсті, бұл 2007 жылдың тиісті кезеңі өсімінің көрсеткішінен 41,0% аз. Резиденттердің сыртқы міндеттемелері 2,9 млрд. долл. ұлғайды, бұл 2007 жылғы 2-тоқсанның осындай көрсеткішінен 4,2 есе аз. Тікелей инвестициялар түріндегі түсімдер өскен кезде (2,2 млрд. АҚШ долл.) сыртқы міндеттемелердің өсуінің төмендеуіне, ең алдымен банк секторының операциялары себепші болды. Мәселен, банк секторының сыртқы борыштық міндеттемелері 2007 жылғы 2-тоқсандағы 7,5 млрд. АҚШ долл. салыстырғанда қарастырылып отырған кезеңде барлығы 0,3 млрд. АҚШ долл. өсті.

Төлем балансының операциялары бойынша оң сальдо 2008 жылғы 2-тоқсанда 2,1 млрд. АҚШ долл. құрады, бұл 2007 жылғы 2-тоқсандағы осындай көрсеткіштен 2,5 есе көп.

– Сауда талаптары және нақты тиімді айырбас бағамы

2008 жылғы 2-тоқсанда сауда талаптарының жиынтық индексі 2007 жылғы 2-тоқсанның тиісті көрсеткіштерінен 12%, жоғары болды. Бұл ретте еуро аймақ елдерімен 28% жақсарды, Ресеймен 8% нашарлады (1).

1-кесте

Баға индекстері мен сауда талаптарының өзгеруі
(өткен жылдың тиісті кезеңге %)

	1 тоқ.07	2 тоқ.07	3 тоқ.07	4 тоқ.07	1 тоқ.08	2 тоқ. 08
Экспорттық бағалар	6	8	8	32	56	61
Импорттық бағалар	19	18	12	18	28	45
Сауда талаптары	-10	-8	-4	12	20	12
оның ішінде:						
Еуро аймағының елдері						
Экспорттық бағалар	5	2	-1	32	54	62
Импорттық бағалар	28	22	2	10	16	12
Сауда талаптары	-18	-17	-3	19	28	28
Ресей						
Экспорттық бағалар	0	19	17	28	30	38
Импорттық бағалар	15	14	17	17	43	49
Сауда талаптары	-13	4	0	9	-9	-8

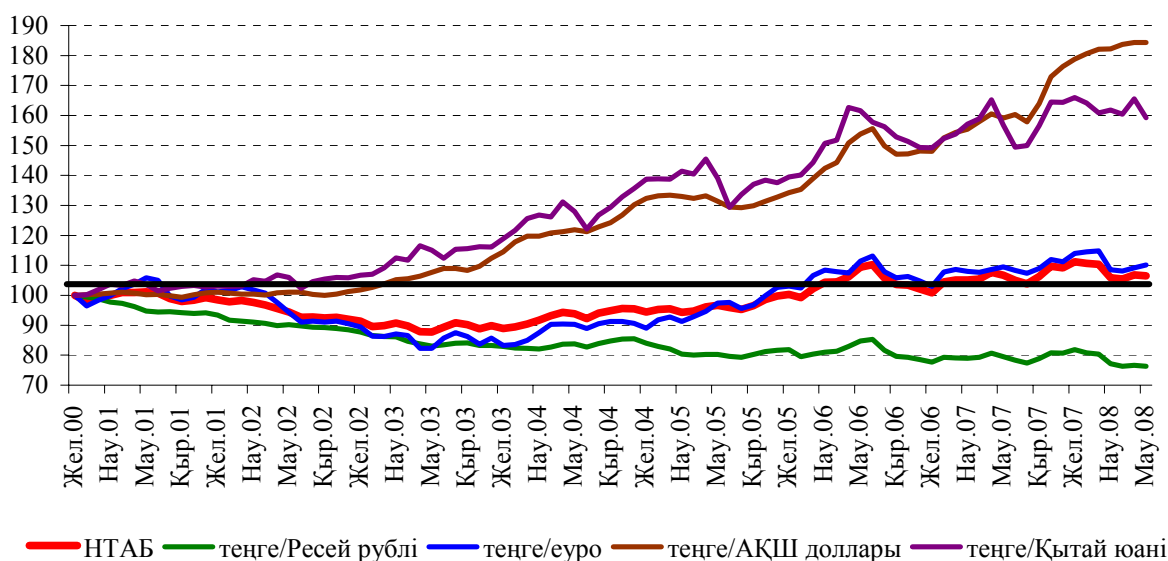
Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

2008 жылғы 2-тоқсанның қорытындысы бойынша өткен кезеңмен салыстырғанда теңгенің нақты тиімді айырбас индексі 2,5% әлсіреді. Бұл ретте ТМД елдерінің валюталар корзинасына теңге 4,1%, қалған елдердің валюталар корзинасына 1,4% арзандады.

2007 жылғы 2-тоқсанда теңге нақты көрсетумен АҚШ долларына 1,6%, еуроға 2,4% нығайды, Ресей рубліне 3,9% әлсіреді (15).

15- график

Теңгенің нақты айырбас бағамдарының индекстері (2000 жылғы желтоқсан = 100%)

Дерек көзі:Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

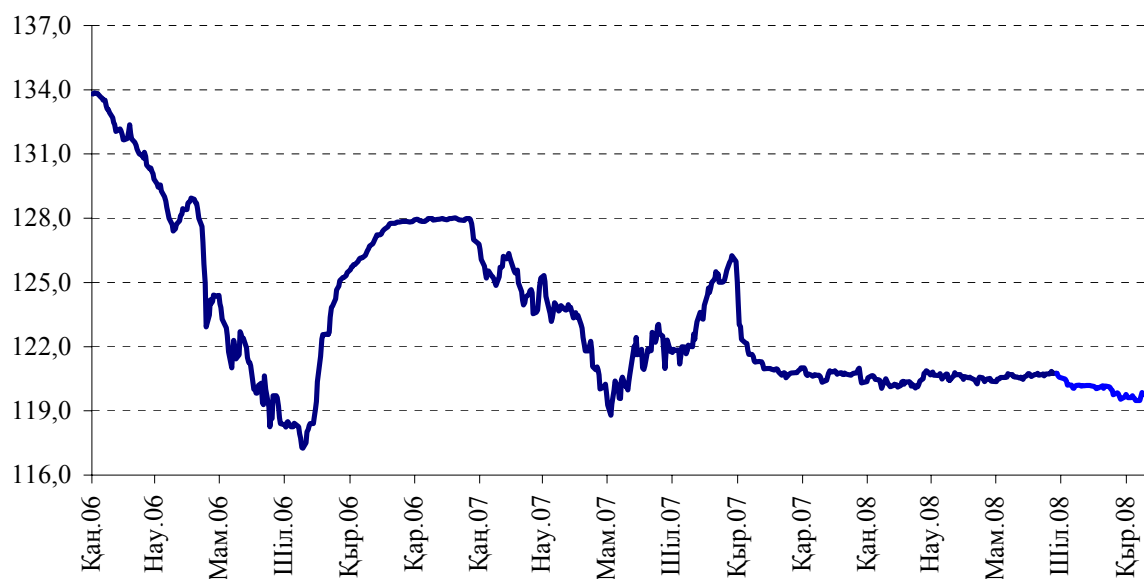
Теңгенің айырбас бағамының салыстырмалы өзгерісінің сауда операцияларының нәтижелеріне әсер етуін талдай отырып, сыртқы сауданың елдер және тауар бойынша құрылымын назарға алған дұрыс. Еуропа және доллар аймағы елдерімен саудада мұнай және асқа шикізат тауарларының, яғни бағамның салыстырмалы өзгерісіне неғұрлым аз ұшырған тауарлардың экспорты басым. Ресей Федерациясымен сауда құрылымында валюта бағамның салыстырмалы өзгеруіне неғұрлым сезімтал тауар топтары басым, ал сонымен қатар есепті кезеңде Ресеймен сауда нәтижелеріне айырбас бағамы факторының әсер етуі Ресей рублінің теңгеге қатысты нығаю үрдісінің күшеюі есебінен шектелді.

– Теңгенің номиналдық айырбас бағамы

2008 жылғы 3-тоқсанда ішкі валюта нарығындағы ахуал тұрақты болды. Тұтастай алғанда, тоқсанның қорытындысы бойынша теңге бағамы АҚШ долларына қатысты 0,75% – 1 АҚШ долларына/120,75 теңгеден 1 АҚШ долларына/119,84 теңгеге дейін нығайды.

2008 жылғы 3-тоқсанда теңгенің орташа алынған айырбас бағамы 2008 жылғы 2-тоқсандағы тиісті көрсеткішпен салыстырғанда 0,5% нығайып, бір АҚШ доллары үшін 120,0 теңге болды. Тоқсан ішінде теңге АҚШ долларына қатысты 1 АҚШ доллары үшін 119,48 – 120,65 теңге аралығында өзгерді (16).

16- график

Теңгенің АҚШ долларына шаққандағы номиналдық айырбас бағамының динамикасы

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

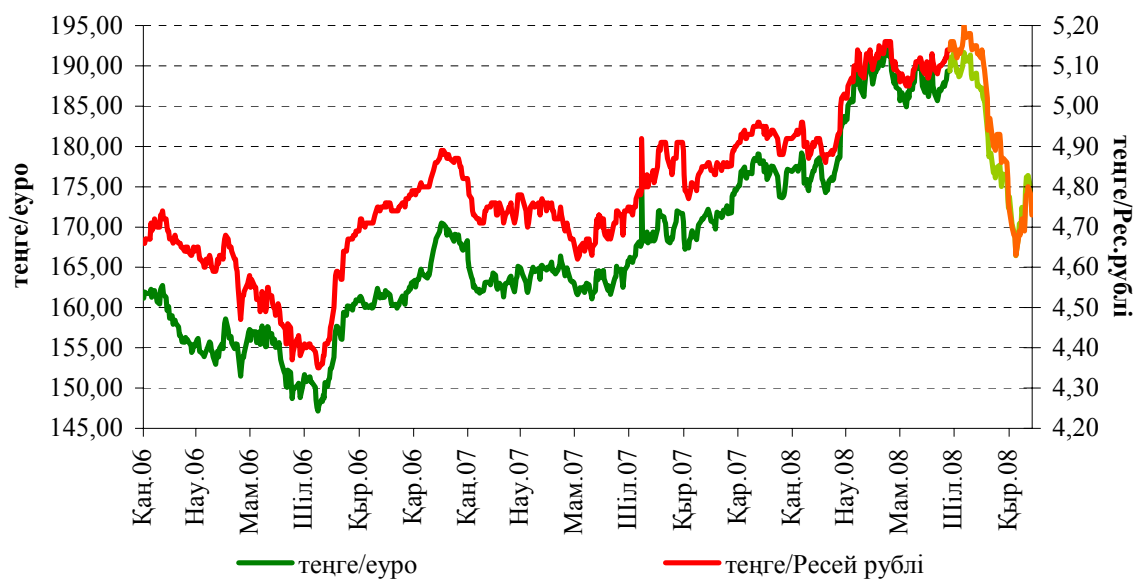
Шілде мен тамызда теңге АҚШ долларына қатысты бір айда 0,5% нығайды, ал қыркүйекте 0,3% әлсіреді.

Еуромен және Ресей рублімен мәмілелердің көлемі ішкі валюта нарығының биржалық бөлігінде шамалы ғана болғандықтан, теңгенің осы валюталарға қарағандағы бағамы АҚШ долларына қатысты кросс-бағамның негізінде есептеледі. Тиісінше, теңге бағамының еуроға және ресейлік рубльге қатысты динамикасы теңге бағамының АҚШ долларына қатысты динамикасымен, бірыңғай еуропалық валютаның халықаралық қаржы нарығындағы ахуалымен және Ресей Орталық Банкінің Ресей рублінің валюталар қоржынына қатысты айырбас бағамы жөніндегі саясатымен айқындалды.

2008 жылғы 3-тоқсанда теңгенің еуроға және Ресей рубліне қатысты ресми бағамы тиісінше 9,2% және 8,0% нығайды (17-график).

17-график

Теңгенің еуроға және Ресей рубліне шаққандағы ресми бағамының динамикасы

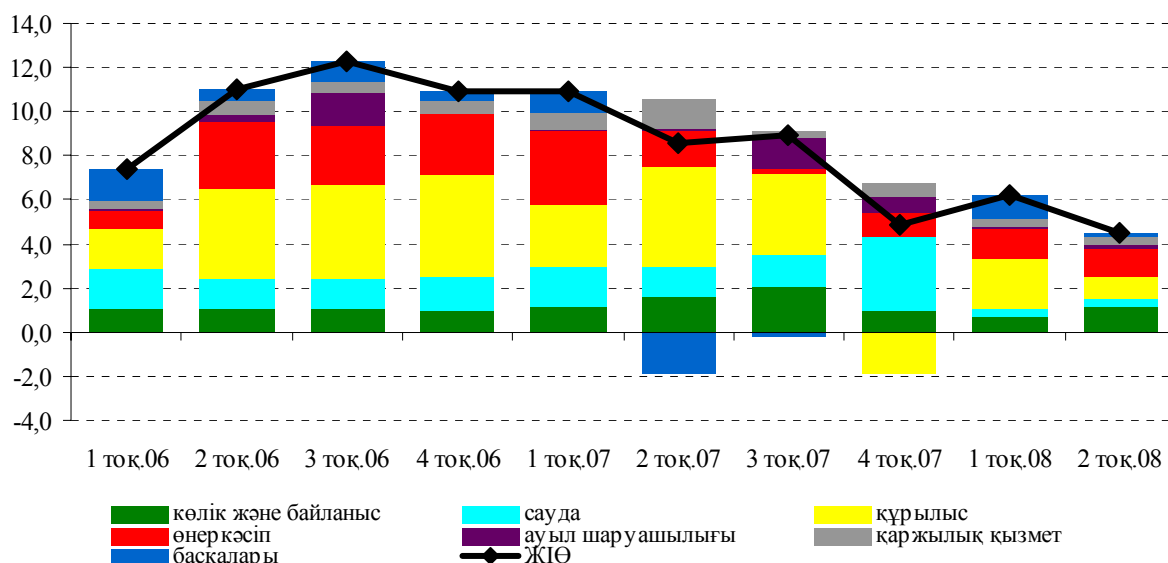
Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

3.2. Өндіріс

ЖІӨ өндіріс көлемі 2008 жылғы 2-тоқсанда ағымдағы бағалармен 3742 млрд. теңгені құрады. Нақты ЖІӨ өсуі 2007 жылғы тиісті кезеңмен салыстырғанда жеделдеп, 4,5% болды, бұған негізінен құрылыстың және өнеркәсіп өндірісінің үлесі себепші болды (18).

18- график

Нақты жалпы ішкі өнімнің өсуі (өткен жылдың тиісті кезеңіне %)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасы Статистика агенттігінің деректері, Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің есептері

3.3. Еңбек нарғы

3.3.1. Жұмыспен қамту және жұмыссыздық

2008 жылғы 3-тоқсанда экономикада жұмыс істейтіндердің саны ұлғайды. Олардың саны 7,9 млн. адам болды, бұл өткен тоқсанға қарағанда 0,7% көп. Жалданған қызметкерлердің саны 5,2 млн. адамға дейін 1%, ал дербес жұмыс істейтіндердің саны 2,7 млн. адамға дейін 0,2% ұлғайды.

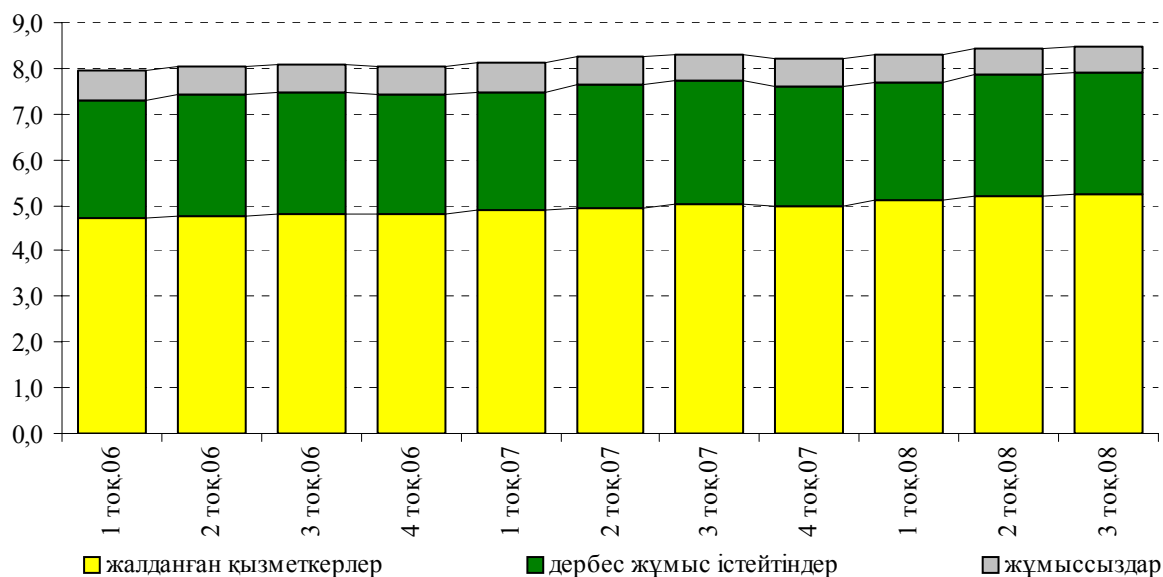
Мемлекеттік және мемлекеттік емес ұйымдардағы жалдамалы қызметкерлер құрылымында 4,2 млн. адам (жалдану бойынша жұмыс істейтіндердің 80,5%), жеке тұлғаларда 0,6 млн. адам (12%), шаруа (фермерлік) қожалықтарда 0,4 млн. адам (7,6%) жұмыс істеді.

2008 жылғы 3-тоқсанда жұмыссыздар саны 540,6 адам болды және өткен жыл кезеңімен салыстырғанда 3,1% қысқарды (19).

19-график

Экономикалық белсенді халықтың құрылымы, млн. адам

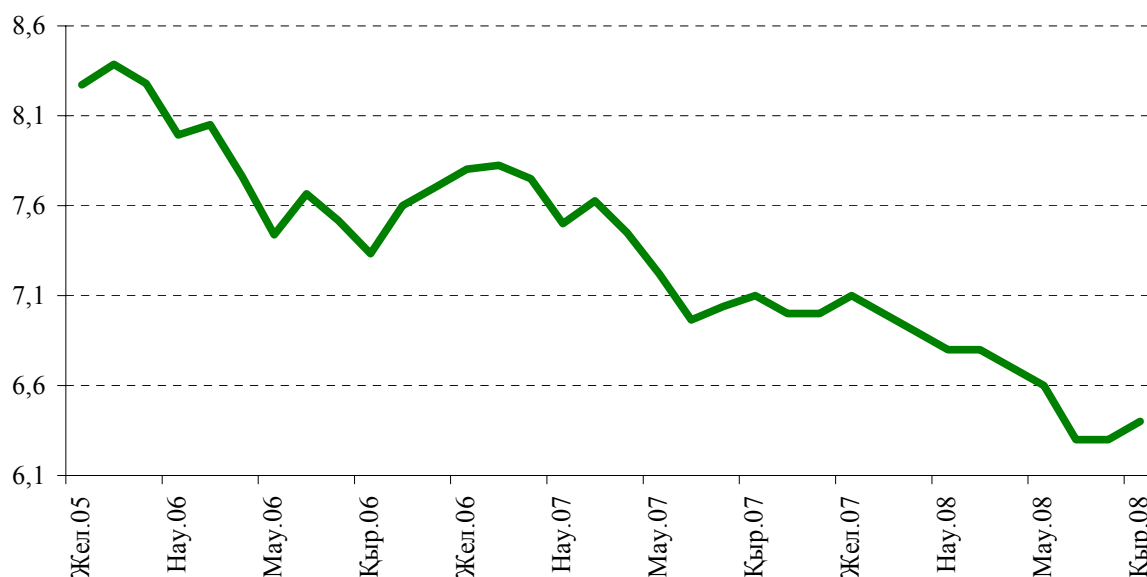

Дерек көзі: Қазақстан Республикасы Статистика агенттігі

2008 жылғы 3-тоқсанда жұмыссыздық деңгейі 6,6%-дан 6,4%-ға қысқарды (20).

20- график

Нақты жұмыссыздық деңгейі, %

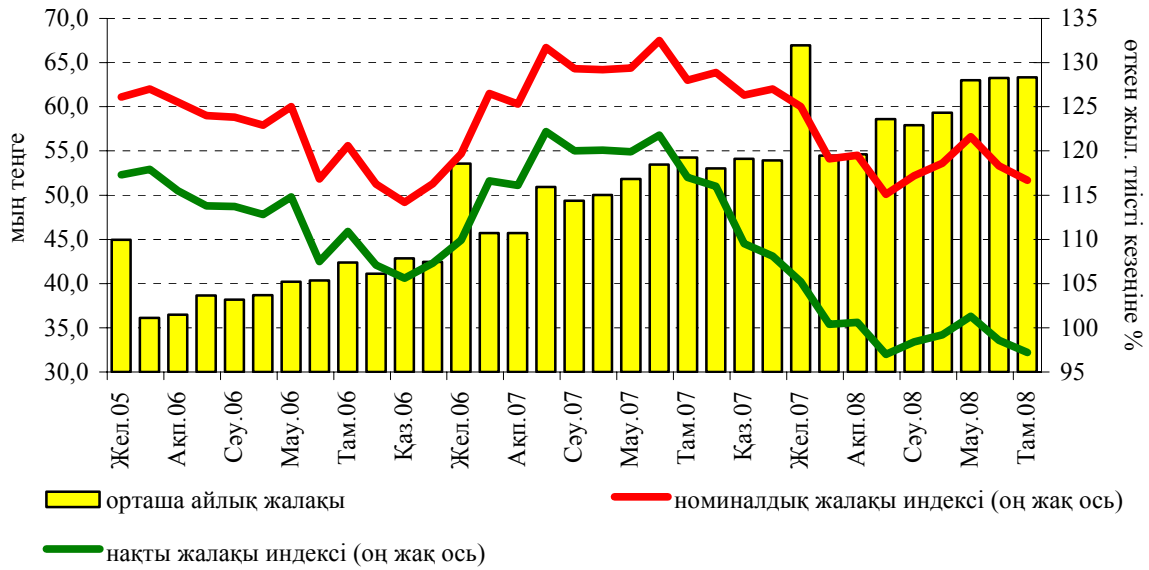
Дерек көзі: Қазақстан Республикасы Статистика агенттігі

3.3.2. Жалақы және өнімділік

2008 жылғы 2-тоқсанда жалақының көтерілуі байқалды. Орташа айлық жалақы 2007 жылдың тиісті кезеңінің көрсеткіштерімен салыстырғанда 19,6% көтерілді. Бұл ретте жылдық инфляцияның күрт көтерілуі жалақының сатып алу қабілеттілігінің төмендеуіне алып келді. Ол нақты көрсетумен 0,1% көтерілді (1-тоқсанда 1,3% төмендеді) (21).

21- график

Жалақы динамикасы

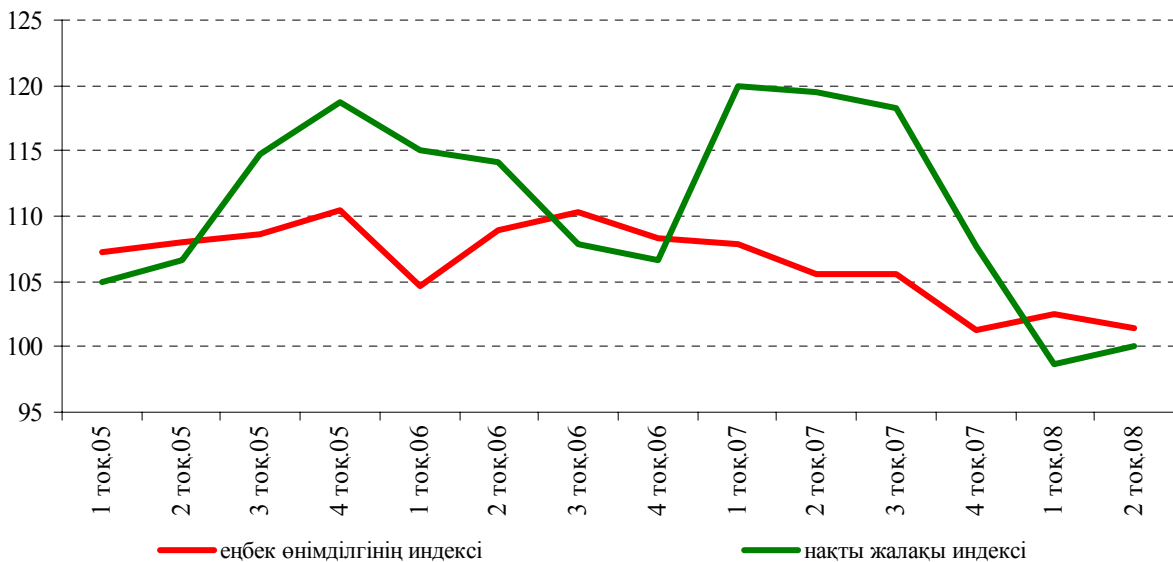

Дерек көзі: Қазақстан Республикасы Статистика агенттігі

Экономикадағы жұмыспен қамтудың өсу қарқынның төмендеуіне қарамастан, ЖІӨ-нің өсу қарқынының неғұрлым жедел төмендеуі еңбек өнімділігінің өсу қарқынның 1,4% төмендеуіне алып келді. Нақты жалақы небәрі 0,1% өсті, бұл экономикадағы инфляция аясына теріс әсер етпеуі тиіс (22).

22- график

Еңбек өнімділігінің және нақты жалақының динамикасы (өткен жылдың тиісті кезеңіне %)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасы Статистика агенттігі

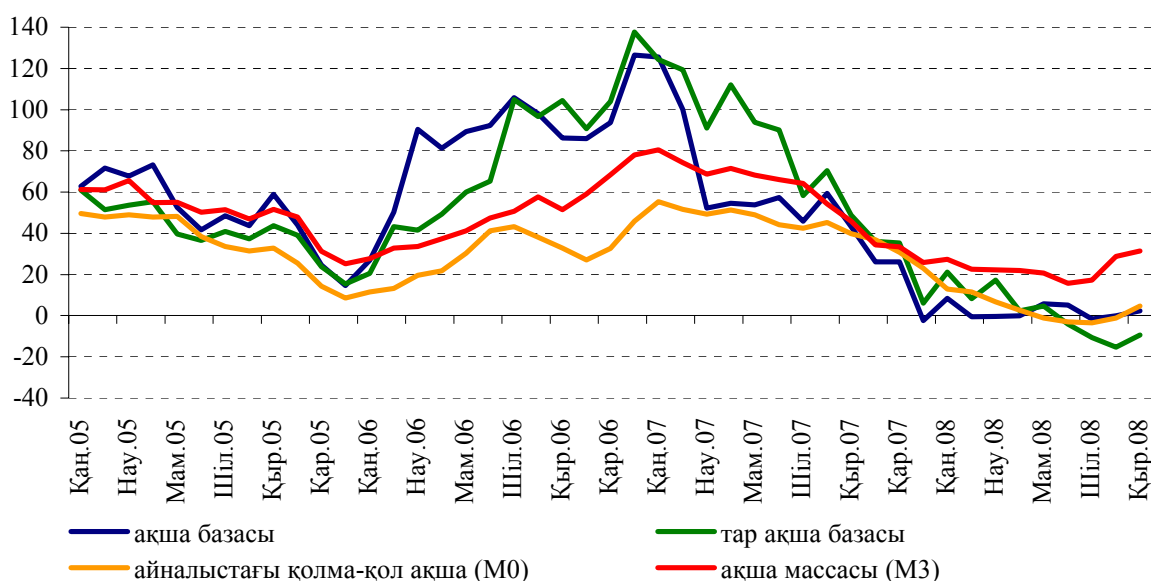
4. Ақша агрегаттары

4.1. Ақша агрегаттары

Ақша ұсыныстары көрсеткіштерінің динамикасы 2008 жылғы 3-тоқсанда өсу көрсеткіштерінің аса жоғары емес екенін көрсетті. 2008 жылғы 3-тоқсанның аяғында ақша массасының өсу динамикасының аздаған қозғалысқа келгенін атап өту қажет (23).

23- график

Ақша агрегаттарының динамикасы (өткен жылдың тиісті айына%)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

4.1.1. Ақша базасы

Ақша базасы 2008 жылғы қыркүйектің аяғында 1 754,9,0 млрд. теңге болды. 2008 жылғы 3-тоқсанда ақша базасы шамалы, 0,1% кеңейді, ал 2007 жылғы 3-тоқсанда ол 2,8% кеңейген болатын. Тар ақша базасы 2008 жылғы 3-тоқсанда 0,9% кеңейді.

2007 жылғы қыркүйекпен салыстырғанда 2008 жылғы қыркүйекте ақша базасының кеңеюі 2,4% құрады.

Ұлттық Банктің таза халықаралық резервтері 2007 жылғы қыркүйекпен салыстырғанда 2008 жылғы қыркүйекте 21,9 млрд. АҚШ долл. дейін 19,1% ұлғайды. Үкіметтің Ұлттық Банктегі шоттарына валюталардың түсуі, сондай-ақ Ұлттық Банктің ішкі валюта нарығында валюта сатып алуы Ұлттық қордың активтерін толықтыру және Қаржы министрлігінің сыртқы борышқа алтынвалюта резервтері шоттарынан қызмет көрсету бойынша операциялармен және банктердің Ұлттық Банктегі шетел валютасындағы корреспонденттік шоттарындағы қалдықтардың төмендеуімен ішінара бейтараптандырылды. Осылайша, таза валюта қорлары (ЕАВ) 17,6% көтерілді, алтындағы активтер оның әлемдік нарықтарда бағасының 18,8% өсуі нәтижесінде 36,2% ұлғайды.

Ұлттық Банктің таза ішкі активтері банктер алдындағы, негізінен қысқа мерзімді ноталар бойынша міндеттемелерінің ұлғаюы нәтижесінде өсті (5. Ақша-кредит саясатының құралдары және операцияларын қараңыз).

Тар ақша базасы, яғни банктердің Ұлттық Банктегі мерзімді депозиттерін қоспағандағы ақша базасы 2007 жылғы қыркүйекпен салыстырғанда 2008 жылғы қыркүйекте 9,5% тарылды (2).

2-кесте

Ұлттық Банктің активтері мен пассивтерінің өзгеру динамикасы
(өткен жылғы тиісті кезеңге %)

	4 тоқ. 07	1 тоқ. 08	2 тоқ. 08	3 тоқ. 08
Таза халықаралық резервтер	-7,8	-10,7	-5,5	19,1
Таза ішкі активтер	51,0	42,5	40,9	-51,7
Үкіметке таза талаптар	72,4	-13,7	57,5	63,3
Қаржы ұйымдарына талаптар	75,1	77,0	66,5	-172,5
Қалған экономикаға талаптар	21,8	13,8	16,7	3,0
Басқа да таза ішкі активтер	-81,8	-199,4	-579,8	-26,5
Ақша базасы	-2,5	-0,3	5,2	2,4
Тар ақша базасы	6,2	17,2	-4,1	-9,5

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

4.1.2. Ақша массасы

2008 жылғы 3-тоқсанда ақша массасының ұлғаюы 5885,8 млрд. теңгеге дейін 13,3% болды. Банк жүйесінің таза сыртқы активтері 11,2 есе, ішкі активтер 0,1% төмендеді.

2007 жылғы қыркүйекпен салыстырғанда 2008 жылғы қыркүйекте банк жүйесінің сыртқы активтерінің айтарлықтай ұлғаюы нәтижесінде ақша массасының өсуі 31,4% құрады (3).

3-кесте

Ақша массасының өзгеру динамикасы
(өткен жылғы тиісті кезеңге %)

	4 тоқ. 07	1 тоқ. 08	2 тоқ. 08	3 тоқ. 08
Таза сыртқы активтер	-218,0	-198,6	158,3	212,6
Ішкі активтер	67,1	40,5	14,0	0,2
Үкіметке талаптар	247,3	391,0	689,5	2563,3
Экономикаға талаптар	51,4	37,5	11,7	5,9
Басқа да таза ішкі активтер	-34,3	-34,9	-14,2	-26,8
Ақша массасы	25,9	22,3	15,7	31,4
Айналыстағы қолма-қол ақша	23,1	6,8	-3,0	4,7
Резиденттердің депозиттері	26,4	25,4	19,7	37,0

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

Банк жүйесінің таза сыртқы активтерінің құрылымында Ұлттық Банктің таза халықаралық резервтері 2007 жылғы қыркүйекпен салыстырғанда 2008 жылғы қыркүйекте 19,1%, банктердің таза сыртқы активтері 3752% ұлғайды. Банктердің сыртқы активтерінің ұлғаюы резидент еместер алдындағы міндеттемелердің қысқаруына (10,4%) байланысты.

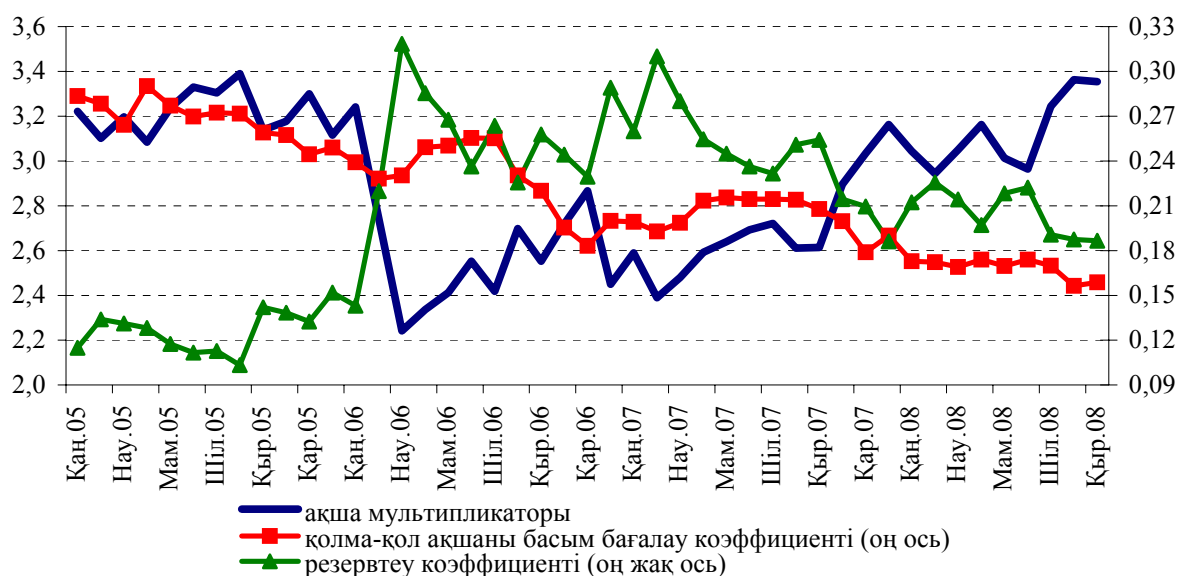
Ақша массасының негізгі құрамдас бөліктерінің динамикасын талдау айналыстағы қолма-қол ақшаның өсу қарқынымен салыстырғанда резиденттердің банк жүйесіндегі депозиттерінің өсу қарқынының алда екенін растайды. Нәтижесінде, 2008

жылғы қыркүйектің қорытындысы бойынша ақша массасының құрылымындағы резиденттер депозиттерінің үлесі 2007 жылғы қыркүйектегі 82,8%-дан 86,3%-ға дейін ұлғайды.

Ақша мультипликаторы ақша базасының кеңеюімен салыстырғанда ақша массасының қарқындап өсуі нәтижесінде 2007 жылғы қыркүйектегі 2,61-ден 2008 жылғы қыркүйектегі 3,35-ке дейін ұлғайды (24).

24- график

Ақша мультипликаторының және оның құрамдас бөліктерінің динамикасы

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

– Айналыстағы қолма-қол ақша

Айналыстағы қолма-қол ақша 2008 жылғы 3-тоқсанда 4,8% ұлғайып, қыркүйектің аяғында 806,8 млрд. теңге болды.

Айналыстағы қолма-қол ақша 2007 жылғы қыркүйекпен салыстырғанда 2008 жылғы қыркүйекте 4,7% ұлғайды. Бұл қолма-қол ақшаның өсуіне ықпал ететін факторлардың (жалақы және зейнетақылардың көтерілуі) әсер етуінің қолма-қол ақшаның азаюын (айырбас пункттерінің қолма-қол шетел валютасын сату көлемінің ұлғаюуы, депозиттердегі қалдықтардың өсуі, тауарларды, жұмысты және қызмет көрсетуді сатудан түскен түсімдер және басқалары) қамтамасыз ететін факторлардың әсер етуінен басым болуын растайды.

Банктердің кассаларынан қолма-қол ақша беру 2007 жылғы 3-тоқсанмен салыстырғанда 2008 жылғы 3-тоқсанда 2 723,3 млрд. теңгеге дейін 1,3%, ал банктердің кассаларына түсімдер 2 650,6 млрд. теңгеге дейін 0,4% ұлғайды. Нәтижесінде банктердің кассаларынан нетто-беру 72,7 млрд. теңге болды.

– Резиденттердің депозиттері

Резиденттердің депозиттері 2008 жылғы қыркүйектің аяғында 5 079,0 млрд. теңгеге жетті. 2008 жылғы 3-тоқсанда олар 14,8% өсті. Заңды тұлғалардың депозиттері 19,6%, жеке тұлғалардың депозиттері 4,8% ұлғайды.

2007 жылғы қыркүйекпен салыстырғанда резиденттердің депозиттері 37,0% ұлғайды. Бұл ретте банктік емес заңды тұлғалардың депозиттеріндегі қалдықтар 53,7%, ал жеке тұлғалардың қалдықтары 9,3% өсті (4).

4-кесте

**Резиденттер депозиттерінің өзгеру динамикасы
(өткен жылдың тиісті кезеңіне %)**

	4 тоқ.07	1 тоқ.08	2 тоқ.08	3 тоқ.08
Резиденттердің депозиттері	26,4	25,4	19,7	37,0
Теңгемен аударылатын депозиттер	16,5	18,8	8,9	27,7
Халық	33,5	19,9	3,4	13,1
банктік емес заңды тұлғалар	13,5	18,6	9,9	30,2
Теңгедегі басқа депозиттер	41,1	14,6	0,9	23,9
Халық	31,2	8,3	-11,2	7,0
банктік емес заңды тұлғалар	49,1	20,2	11,7	39,0
Шетел валютасымен аударылатын депозиттер	-23,5	40,5	92,6	34,8
Халық	-9,6	-9,7	-17,5	-13,3
банктік емес заңды тұлғалар	-25,5	50,1	122,2	41,1
Шетел валютасындағы басқа депозиттер	24,7	50,0	67,4	70,2
Халық	65,2	79,3	64,1	13,5
банктік емес заңды тұлғалар	2,6	33,4	69,5	122,2

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

4.2. Қаржы нарығы

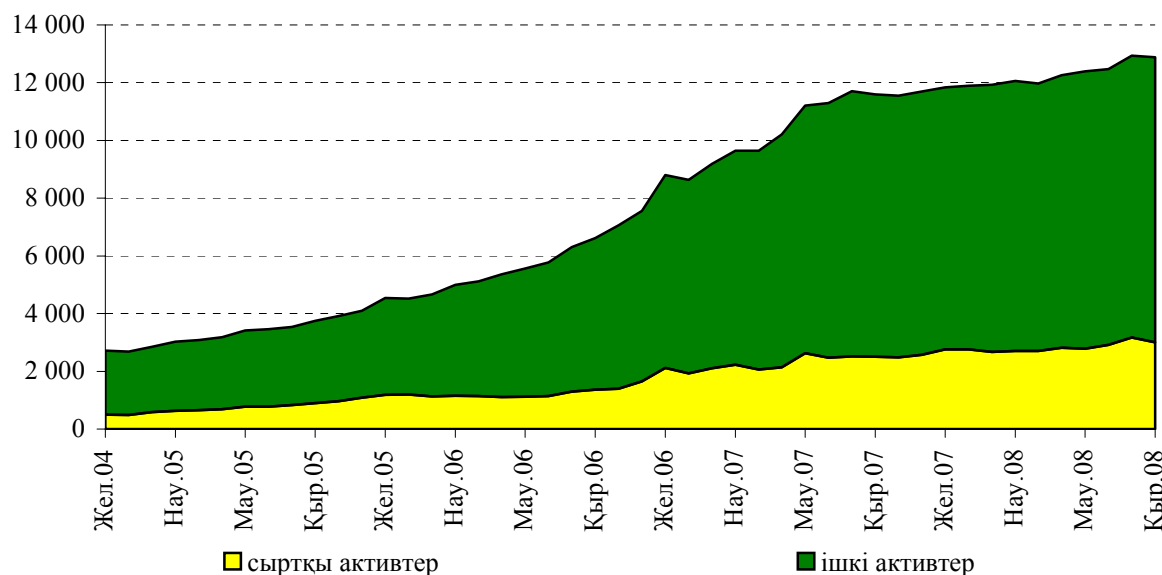
4.2.1. Банкердің активтері және міндеттемелері

– **Активтер**

Банктер активтерінің монетарлық түрде есептелген мөлшері 2008 жылғы 3-тоқсанда 12,9 трлн. теңгеге дейін 3,9% ұлғайды. Банкердің активтері жылдық көрсетімен (2007 жылғы қыркүйекпен салыстырғанда 2008 жылғы қыркүйекте) 11,1% өсті (25).

25- график

Банкер активтерінің динамикасы, млрд. теңге

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

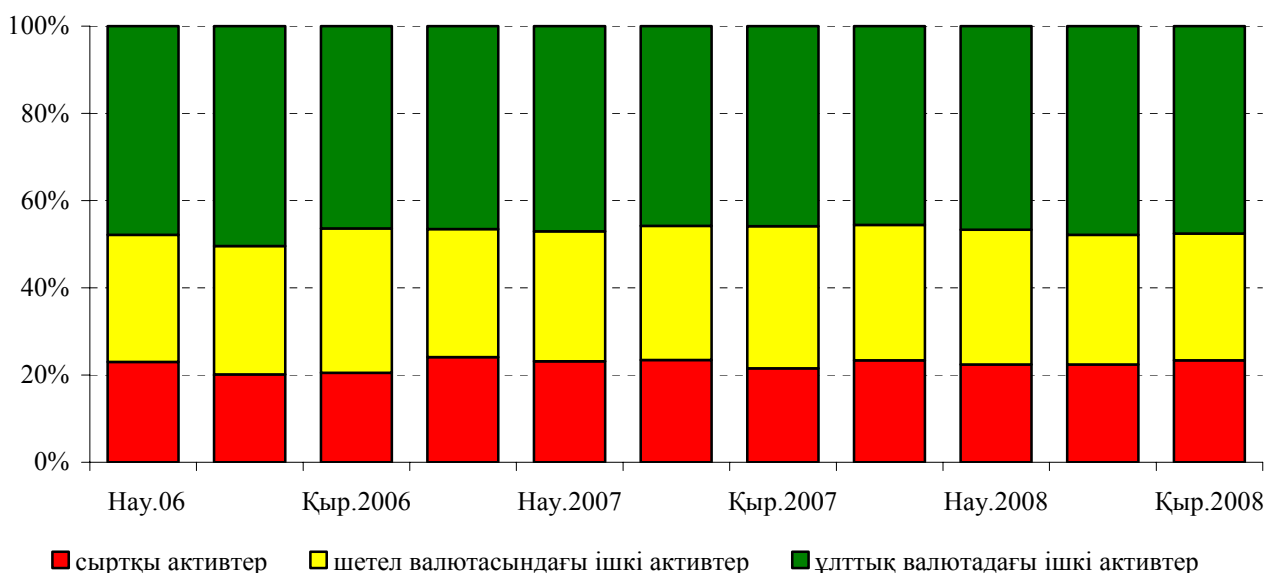
Банктердің сыртқы активтері 2008 жылғы 3-тоқсанның аяғында активтердің жалпы көлемінің 23,4% немесе 25,1 млрд. АҚШ долл. құрады. 2008 жылғы маусыммен салыстырғанда олар 8,3%, ал 2007 жылғы қыркүйекпен салыстырғанда 20,3% ұлғайды.

Сыртқы активтерінің құрылымындағы резидент еместерге берілген кредиттер 54,2%, резидент еместерде орналастырылған депозиттер 26,3%, резидент еместердің бағалы қағаздары 9,3% жетті.

2008 жылғы қыркүйекте ішкі активтердің үлесі 76,6 немесе 9,9 трлн. теңге болды, оның ішінде ұлттық валютадағы ішкі активтер 47,5% немесе 6,1 трлн. теңге, шетел валютасындағы ішкі активтер 29,1% немесе 31,3 млрд. АҚШ долл. құрады (26). 2008 жылғы 3-тоқсанда ішкі активтер 2,7% ұлғайды, оның ішінде ұлттық валютадағы активтер 3,2%, шетел валютасындағы актив 1,8% ұлғайды. Осы көрсеткіштердің өсуі жылдық көрсетумен тиісінше 8,5%, 15,1% және (-)0,6% жетті.

26- график

Банктер активтерінің құрылымы, %

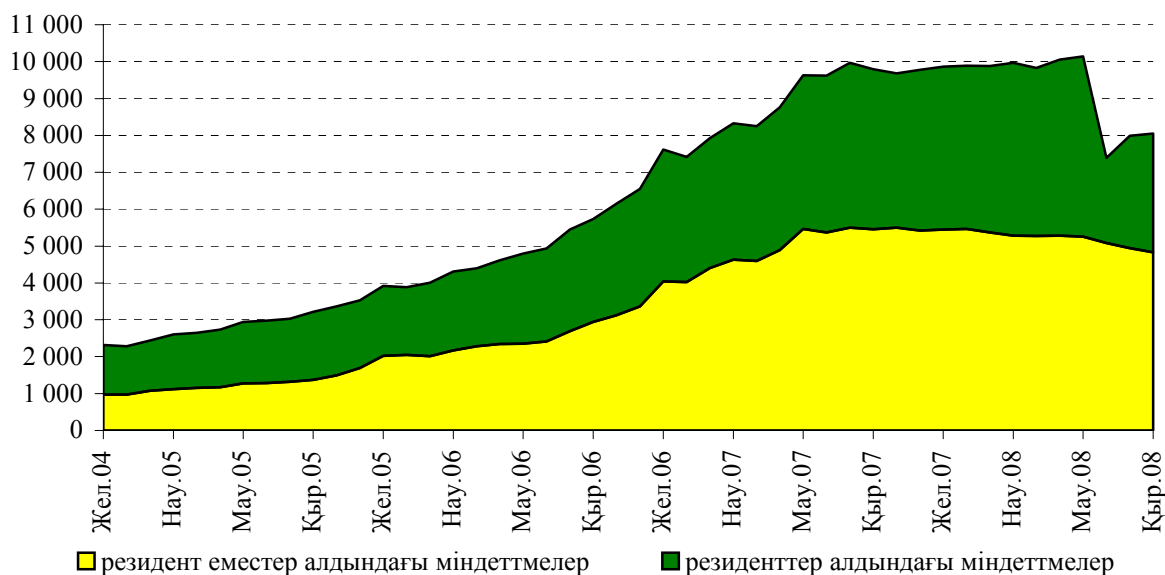
Дерек көзі:Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

– Міндеттемелер

2008 жылғы 3-тоқсанда банктер міндеттемелерінің монетарлық шолуға сәйкес есептелген жалпы сомасы 3,9% ұлғайып, қыркүйектің аяғында 12,9 трлн. теңгені құрады. Банктердің міндеттемелері жылдық көрсетумен (2007 жылғы қыркүйекпен салыстырғанда 2008 жылғы қыркүйекте) 11,1% өсті (27).

27- график

Банктер міндеттемелерінің динамикасы, млрд. теңге

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

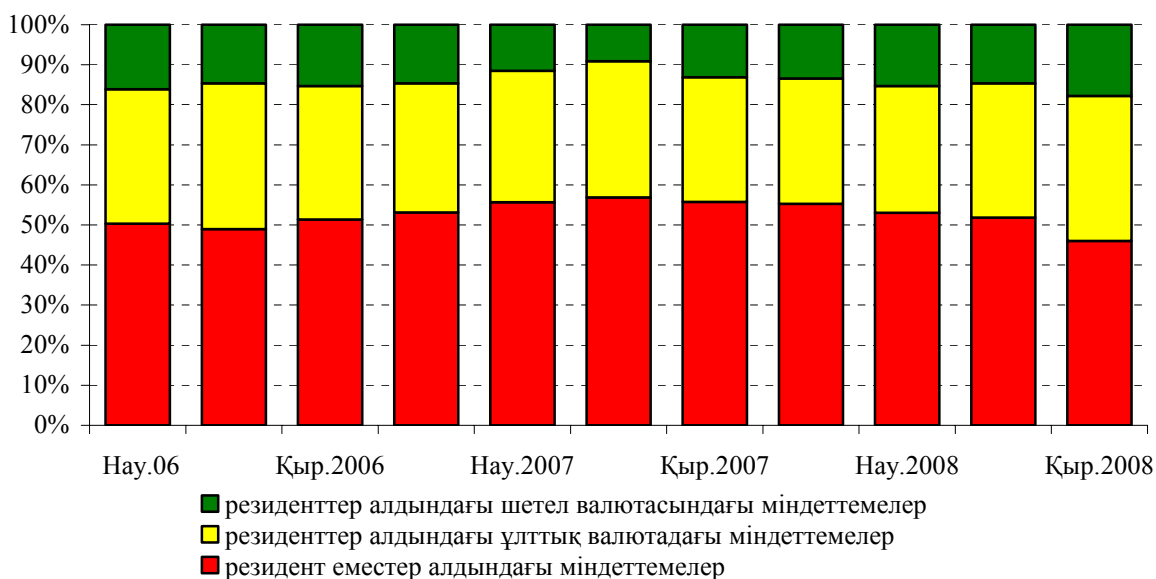
Банктердің резидент еместер алдындағы міндеттемелері 2007 жылғы маусыммен салыстырғанда 2008 жылғы қыркүйекте 40,4 млрд. АҚШ долл. дейін 8,1% қысқарды, ал 2007 жылғы қыркүйекпен салыстырғанда 11,4% ұлғайды. 2008 жылғы 3-тоқсанның аяғында олар банктердің міндеттемелері көлемінің 37,5% алды.

Банктердің резидент еместер алдындағы міндеттемелерінің құрылымында резидент еместерден алынған кредиттер 87,0%, резидент еместердің депозиттері бойынша міндеттемелер 5,0%, акцияларды қоспағанда бағалы қағаздар бойынша 6,0% жетті.

2008 жылғы 3-тоқсанда резиденттер алдындағы міндеттемелер 5,7 трлн. теңгеге дейін 16,1%, оның ішінде ұлттық валютадағы міндеттемелер 3,8 трлн. теңгеге дейін 3,8%, шетел валютасындағы міндеттемелер 15,6 млрд. АҚШ долл. дейін 25,8% ұлғайды. Осы көрсеткіштердің өсуі жылдық көрсетумен тиісінше 30,8%, 24,8% және 45,2% 62,6% құрады (28).

28- график

Банктер міндеттемелерінің құрылымы, %

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

4.2.2. Экономикаға берілген кредиттер

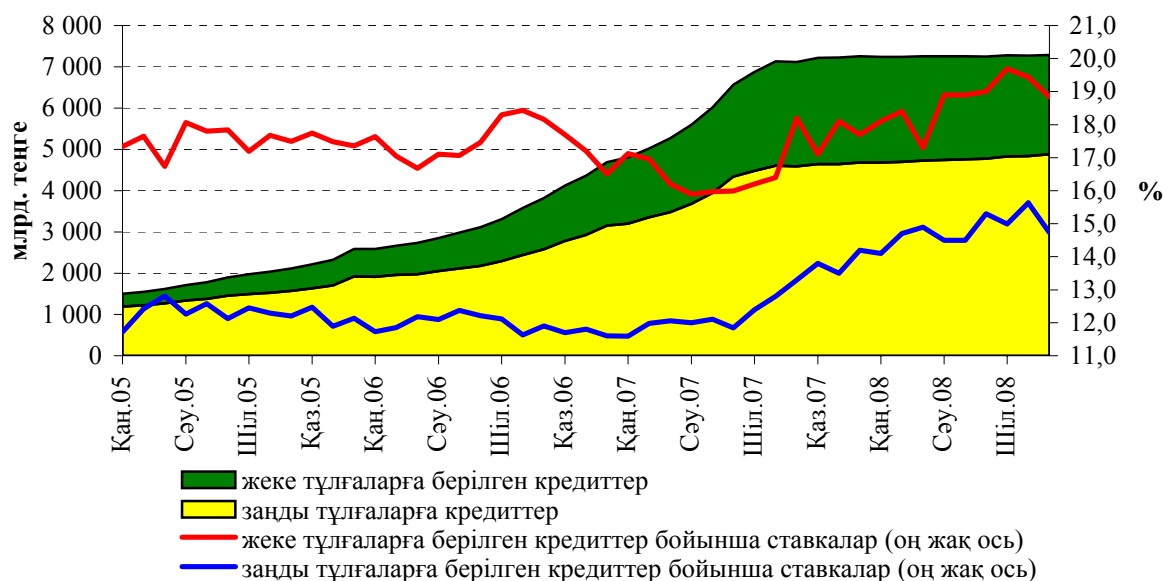
2008 жылғы 3-тоқсанда банктердің кредиттік қызметінің стагнациясы байқалды. Осы кезеңде экономикаға кредиттер 0,6% өсіп 7 28906 млрд. теңгеге жетті. Бұл ретте халыққа берілген кредиттер 2,6% төмендеді, заңды тұлғаларға берілген кредиттер 2,2% өсті.

2008 жылғы қыркүйекте экономикаға кредиттер оның 2007 жылғы қыркүйектегі көлемінен 2,4%, оның ішінде заңды тұлғаларға кредиттер 6,3% асты, жеке тұлғаларға кредиттер 4,7% төмендеді.

2008 жылғы 3-тоқсанда берілетін кредиттер бойынша сыйақы ставкалары төмендеді. Заңды тұлғаларға кредиттер бойынша орташа алынған ставка 2008 жылғы маусымдағы 15,3%-дан 2008 жылғы қыркүйектегі 14,7%-ға дейін, жеке тұлғаларға кредиттер бойынша тиісінше 19,0%-дан 18,8%-ға төмендеді (29).

29- график

Экономикаға кредиттер және олар бойынша сыйақы ставкаларының динамикасы

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

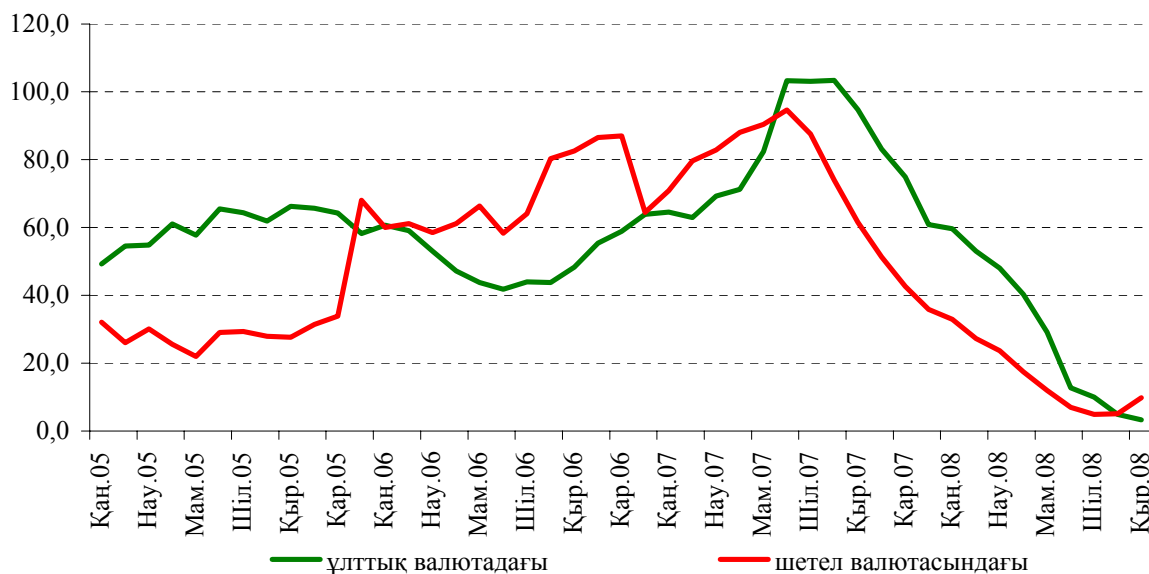
– Заңды тұлғаларға берілген кредиттер

Заңды тұлғаларға кредиттер 2007 жылғы қыркүйекпен салыстырғанда 2008 жылғы қыркүйекте 6,3% өсті.

2008 жылғы 3-тоқсанда ұлттық валютадағы кредиттердің жылдық өсуі бұрынғыша шетел валютасындағы кредиттердің өсуінен асты (30).

30- график

Заңды тұлғаларға берілген кредиттер динамикасы (өткен жылдың тиісті кезеңіне %)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

Орта және ұзақ мерзімді кредиттердің заңды тұлғаларға берілген кредиттер көлеміндегі үлесі 2008 жылғы қыркүйекте 71,0% құрады.

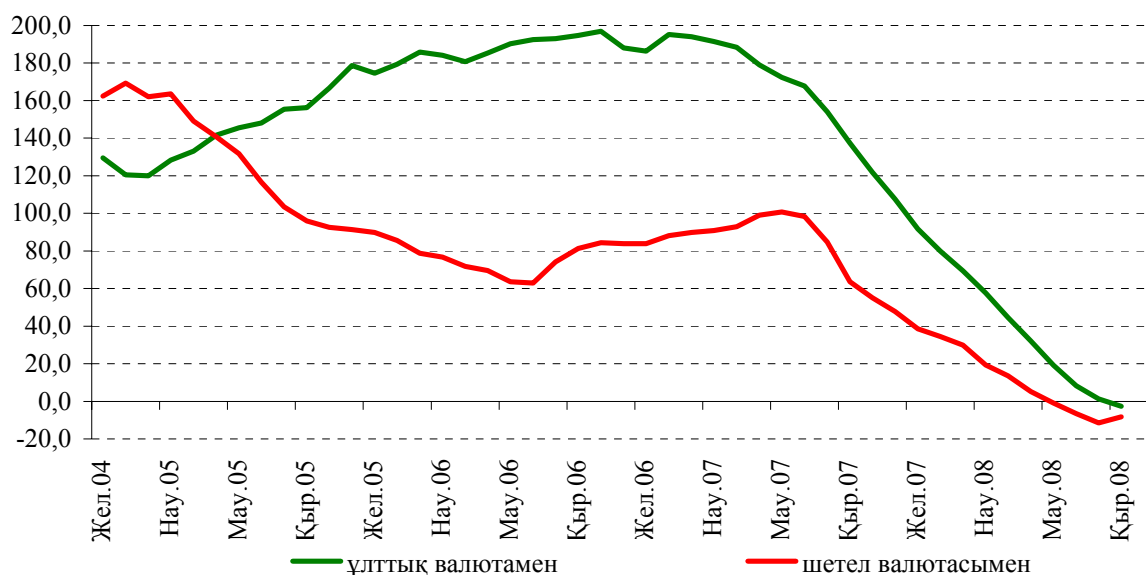
Заңды тұлғаларға берілген кредиттер құрылымындағы барынша үлкен үлесті 2008 жылғы қыркүйектің аяғында айналым қаражаттарын (38,7%), жаңа объектілер салу және қайта құру (19,5%), сондай-ақ негізгі қорларды (16,8%) сатып алу үшін берілген кредиттер алды.

– Халыққа берілген кредиттер

Жылдық төмендеуі 4,7% болған халыққа кредиттер динамикасында неғұрлым жоғары өсу қарқынын ұлттық валютадағы кредиттер көрсетіп отыр. Халыққа ұлттық валютамен берілген кредиттер 2008 жылғы қыркүйекпен салыстырғанда 2007 жылғы қыркүйекте 2,6% төмендеді, ал шетел валютасымен берілген кредиттер 8,2% төмендеді (31).

31- график

Халыққа берілген кредиттер динамикасы (өткен жылдың тиісті кезеңіне %)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

Халыққа берілген кредиттер құрылымындағы тұтынушылық мақсатына берілген кредиттер 2008 жылғы қыркүйекте 47,8% болды. Халыққа тұрғын үй салу және сатып алу үшін берілген кредиттердің үлесі 2008 жылғы қыркүйекте 33,1% құрады.

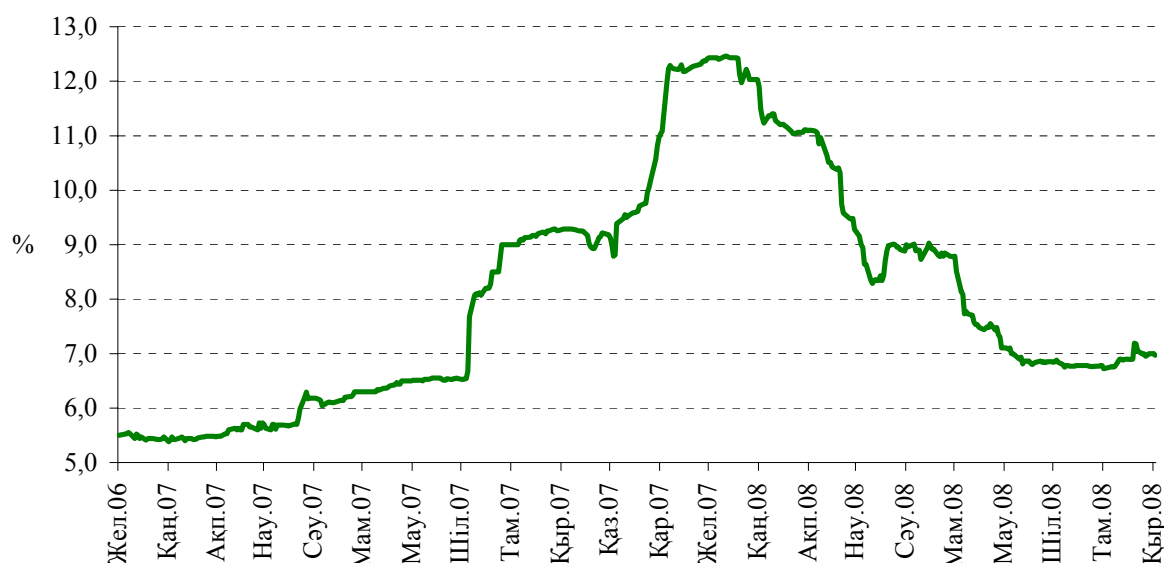
4.2.3. Қаржы нарығындағы ставкалар

2008 жылғы 3-тоқсанда банкаралық нарықтағы ставкалардың негізінен төмендеуі болды.

KazPrime индикаторы 2008 жылғы 2-тоқсандағы 8,37%-дан 2008 жылғы 3-тоқсандағы орташа 6,86%-ға дейін төмендеді. Бұл ретте 2008 жылғы маусымның аяғында осы индикатор 7,10% құрады, ал қыркүйектің 2008 жылғы аяғында 6,97% дейін төмендеді (32).

32- график

KazPrime индикаторының динамикасы

Дерек көзі: Қазақстан Қор Биржасы

3-тоқсанда РЕПО операциялары бойынша ставкаларының әр түрлі бағыттағы үрдістері байқалды (33).

1 күндік РЕПО операциялары бойынша орташа алынған ставкалар 2008 жылғы 3-тоқсанда көтеріліп, 3,05% (2008 жылғы 2-тоқсанда – 2,4%), қыркүйектің аяғында 2,46% (маусымның аяғында – 1,48%) құрады. Осы ставка (бір күнді орташа алынған) ең жоғары деңгейге (6,57%) қыркүйектің екінші онкүндігінде, ал ең төменгі деңгейге (1,58%) тамыздың үшінші онкүндігінде жетті.

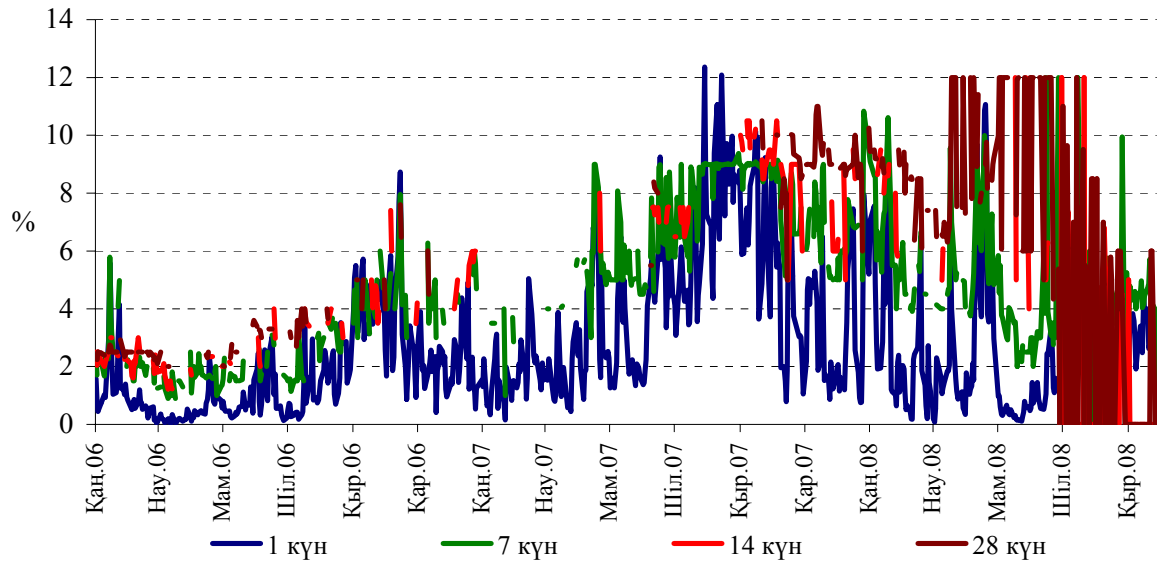
7 күндік РЕПО операциялары бойынша орташа алынған ставкалар 2008 жылғы 3-тоқсанда 5,52% (2008 жылғы 2-тоқсанда – 5,88%) төмендеді. Осы ставка ең төменгі деңгейге (3,50%) шілденің бірінші және үшінші онкүндігінде және қыркүйектің бірінші онкүндігінде, ең жоғары деңгейге (9,93%) шілденің үшінші онкүндігінде жетті.

14 күндік РЕПО операциялары бойынша орташа алынған ставкалар 2008 жылғы 3-тоқсанда 5,54% (2008 жылғы 2-тоқсанда – 7,90%) төмендеді, ал қыркүйектің аяғында 5,00% (маусымның аяғында – 12,00%) жетті. Осы ставка ең жоғары деңгейге (12,00%) шілденің бірінші және үшінші онкүндігінде, ал ставка ең төменгі деңгейге (4,00%) тамыздың бірінші онкүндігінде жетті.

28 күндік РЕПО операциялары бойынша орташа алынған ставкалар 2008 жылғы 3-тоқсанда 6,60% (2008 жылғы 2-тоқсанда – 7,89%) төмендеді, ал қыркүйектің аяғында 6,00% (маусымның аяғында – 5,38%) жетті. Осы ставка ең жоғары деңгейге (12,00%) шілденің екінші онкүндігінде жетті. Осы ставка ең төменгі деңгейге (4,00%) тамыздың үшінші онкүндігінде жетті.

33- график

РЕПО операциялары бойынша ставкалар динамикасы

Дерек көзі: Қазақстан Қор Биржасы

1 күндік, 7 күндік және 14 күндік РЕПО операциялары бойынша мәмілелер көлемі өсті, ал 28 күндік бойынша төмендеді.

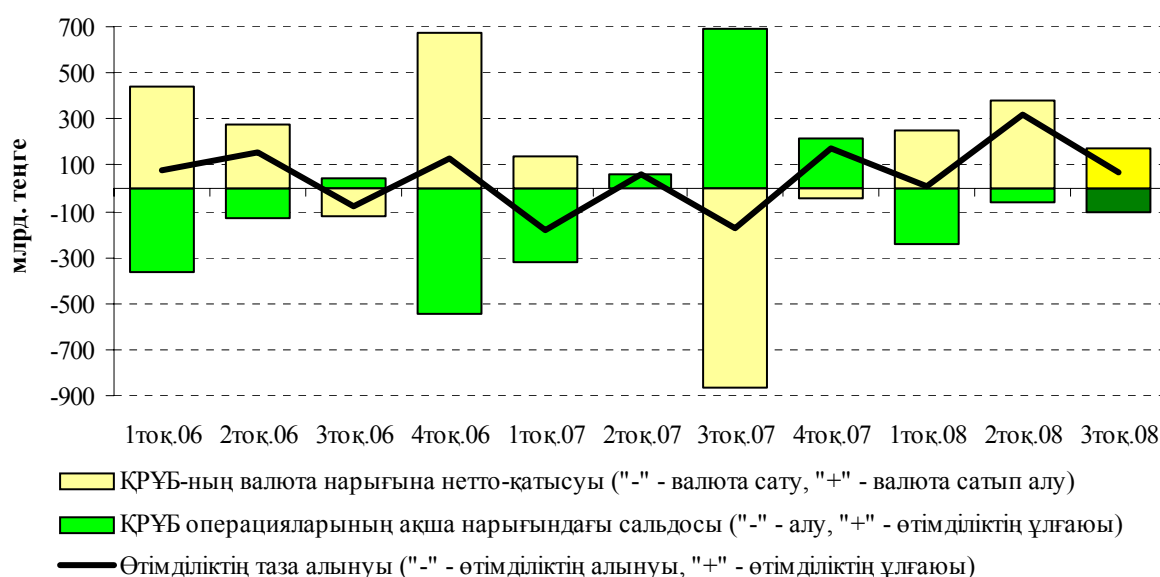
5. Ақша-кредит саясатының құралдары және операциялары

Банктердің қысқа мерзімді өтімділігіне қатысты жағдайды қалпына келтіру 2008 жылғы 3-тоқсанда Ұлттық Банктің айықтырылған операциялары көлемінің, атап айтқанда қысқа мерзімді ноталар шығару және банктерден депозиттер тарту көлемінің ұлғаюымен жалғасты.

Сонымен қатар, 2008 жылғы 3-тоқсанда ішкі нарықта шетел валютасын сатып алу нәтижесінде Ұлттық Банктің қаржы нарығындағы операцияларының қорытындысы өтімділік беру болды (34).

34- график

Ұлттық Банктің ішкі нарықтағы операцияларының сальдосы

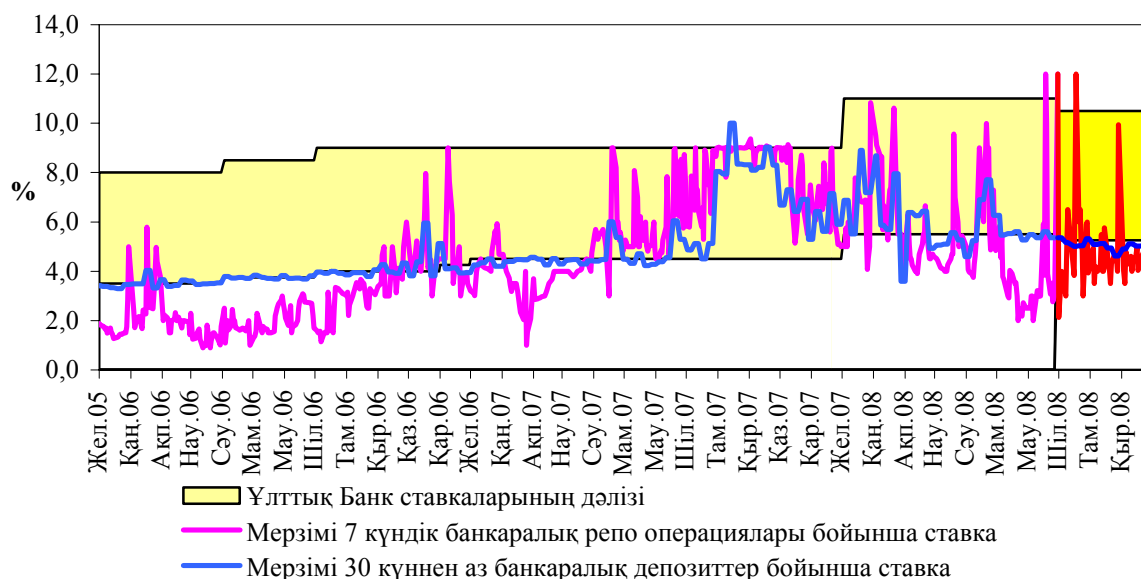
Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

Жылдың инфляцияның бәсеңдеуін, экономикалық белсенділіктің бәсеңдеуін, банк жүйесінің кредиттік қызметінің тұралауын күту жағдайында Ұлттық Банк 2008 жылғы 1 шілдеден бастап ресми қайта қаржыландыру ставкасын 11,0%-дан 10,5%-ға дейін және тиісінше банктерден тартылған депозиттер бойынша ставкаларды 5,5%-дан 5,25%-ға дейін төмендету туралы шешім қабылдады.

2008 жылғы 3-тоқсанда ақша нарығында мерзімдері бойынша салыстырылған операциялар бойынша кірістіліктің кейбір төмендеуі байқалды. Орташа алғанда тоқсанда ставкалар деңгейі Ұлттық Банк ставкалары дәлізінің төменгі шекарасында болды. 30 күнге дейінгі мерзімі бар банкаралық депозиттер бойынша орташа алынған ставка 2008 жылғы 3-тоқсанда 5,05% деңгейінде қалыптасты. 7 күндік мерзімі бар Банкаралық РЕПО операциялары бойынша орташа алынған ставка 5,52% құрады (35).

35- график

Ұлттық Банк ставкалары дәлізінің шекаралары

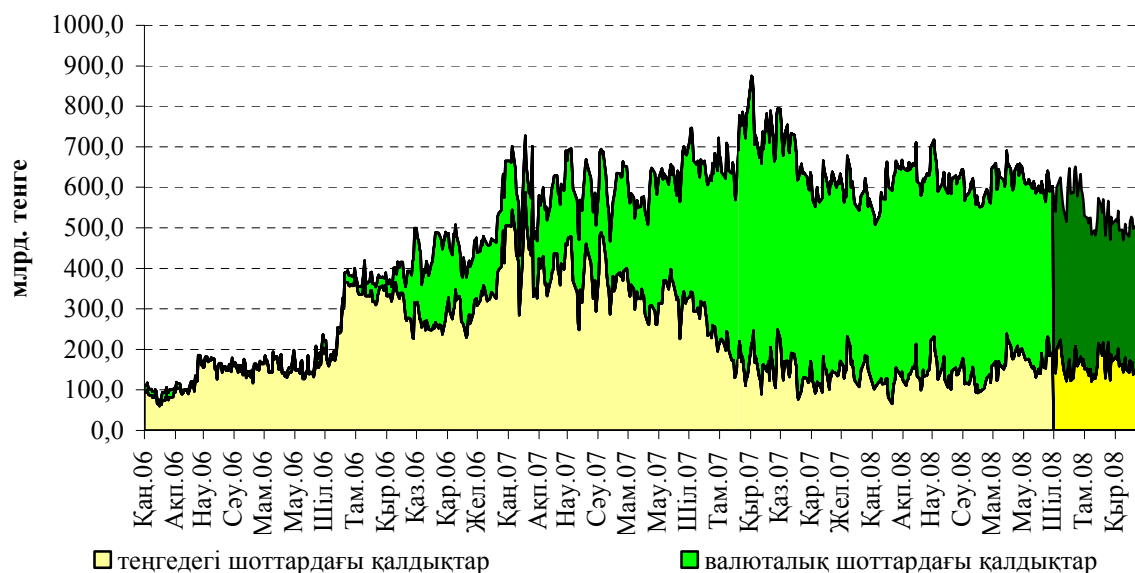

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

2008 жылғы 3-тоқсанда банктердің Ұлттық Банктегі корреспонденттік шоттарындағы қалдықтар тұтастай алғанда шамалы өзгерді. Өткен кезеңде шетел валютасындағы шоттардағы қалдықтар біршама төмендеді, бұл ретте ұлттық валютадағы шоттардағы қалдықтар айтарлықтай тұрақты болды (36).

36- график

Банктердің Ұлттық Банктегі корреспонденттік шоттарындағы қалдықтары

Деректер көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

5.1. Ішкі валюта нарығындағы өктемдіктер

Ішкі валюта нарығындағы ахуал шетел валютасына ұсыныстың сұраныстан шамалы асуы жағдайында қалыптасты. Шетел валютасы ағынының негізгі көзі

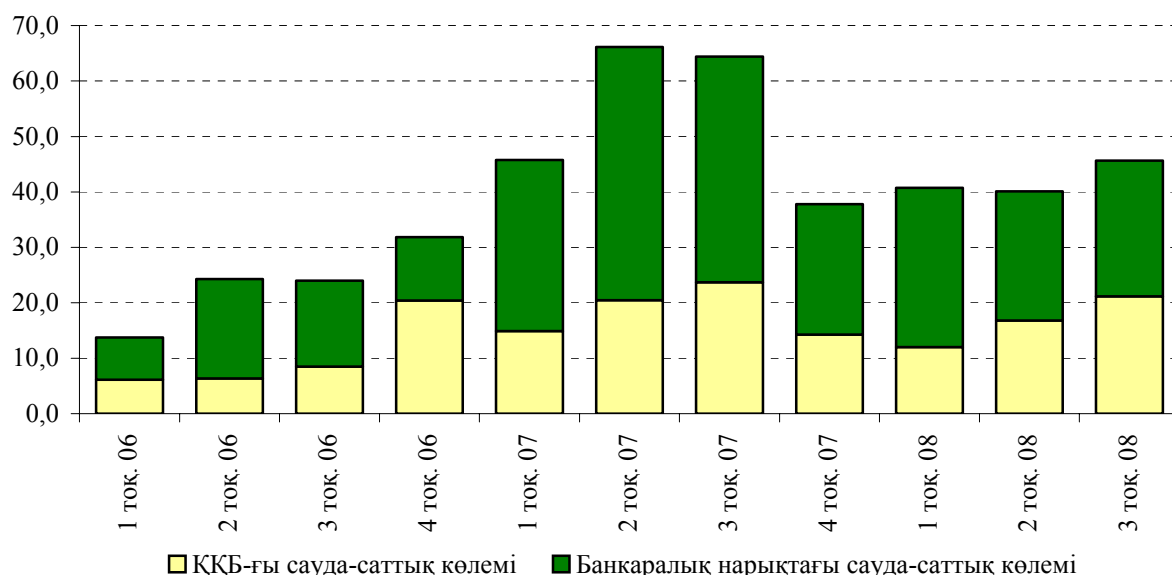
экспорттық валюта түсімі болып табылды. Банк секторының халықаралық капитал нарықтарында заем ресурстарына рұқсаттың шектелуі жағдайында 2008 жылғы 3-тоқсанда сырттан қарыз алу бойынша ресурстардың нетто-әкетілуі байқалды, ал өткен кезеңдерде олар ішкі валюта нарығындағы шетел валютасы ұсынысының негізгі факторларының бір ретінде болды. Мәселен, 2008 жылғы 3-тоқсандағы монетарлық шолу деректері бойынша банктердің резидент еместер алдындағы міндеттемелері 3,2 млрд. АҚШ долл. төмендеді (2008 жылғы 2-тоқсанда 209,1 млн. АҚШ долл.).

2008 жылғы 3-тоқсанда Қазақстан Қор биржасының валюта сегментіндегі және банкаралық валюта нарығындағы сауда-саттықтың жалпы көлемі 2008 жылғы 2-тоқсанмен салыстырғанда ұлғайып (14,0%), 45,7 млрд. АҚШ долл. құрады.

Қазақстан Қор Биржасында доллар позициясындағы биржалық сауда-саттық көлемі 2008 жылғы 2-тоқсанмен салыстырғанда 26,4% ұлғайып, 21,2 млрд. АҚШ долларын құрады (Қазақстан Қор Биржасындағы сауда-саттықтың нетто көлемі брутто көлемнің 70% астамын құрады). Биржадан тыс валюта нарығындағы операциялардың көлемі 2008 жылғы 3-тоқсанда алдыңғы тоқсанмен салыстырғанда 5,2% ұлғайып, 24,5 млрд. АҚШ долларын құрады (37).

37- график

Ішкі валюта нарығындағы сауда-саттық көлемі, млрд. АҚШ долл.

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

2008 жылғы 3-тоқсанның қорытындысы бойынша Ұлттық Банктің Қазақстан Қор Биржасына қатысу коэффициенті 0,4% құрады (2008 жылғы 2-тоқсанда – 28,6%). Бұл ретте Ұлттық Банк шетел валютасын шілдеде негізінен сатты, ал тамызда және қыркүйекте сатып алды. Тұтастай алғанда 2008 жылғы 3-тоқсанда Ұлттық Банк ішкі валюта нарығында шетел валютасын басым сатып алушы болып табылды.

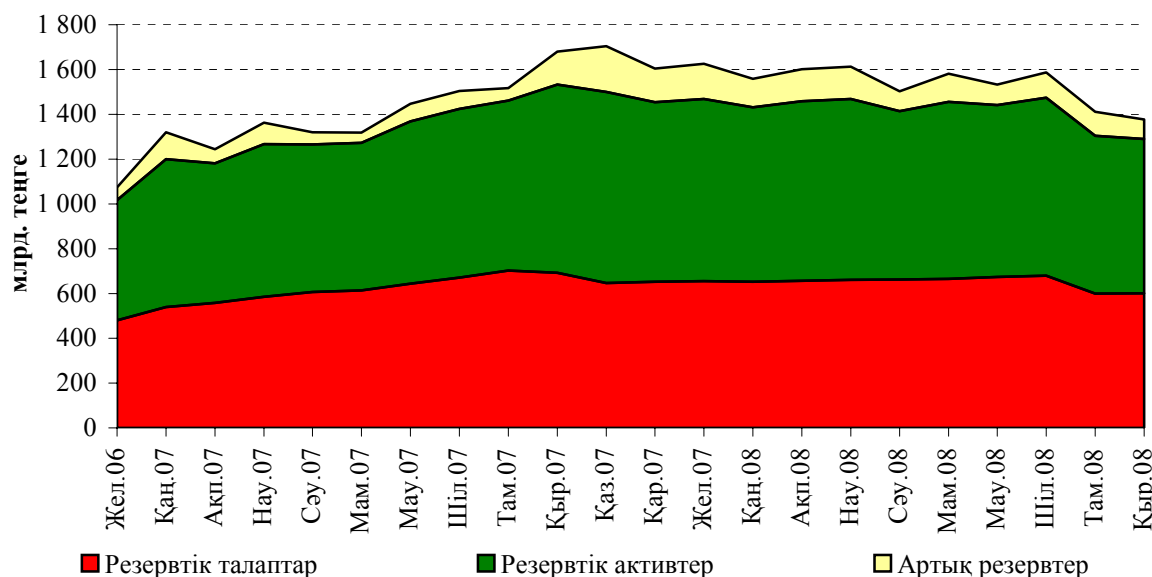
5.2. Ең төменгі резервтік талаптар

Орташа алғанда 2008 жылғы шілде-қыркүйекте резервтік активтер қажетті резервтеу көлемінен 15% асты (2008 жылғы 2-тоқсанда – 17%) (38).

38- график

Ең төменгі резервтік талаптар нормативінің орындалуы

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

Банктердің қысқа мерзімді өтімділіктерін реттеу мақсатында 2008 жылғы 28 шілдеден бастап банктердің ішкі міндеттемелері жөніндегі нормативтер 6%-дан 5%-ға дейін, өзге міндеттемелер бойынша 8%-дан 7%-ға дейін төмендеді. Жаңа нормативтерді белгілеу банктерге шамамен 90 млрд. теңге қосымша өтімділікті босатуға мүмкіндік берді.

Жаңа нормативтерді ендіру ішкі міндеттемелер бойынша 5% және өзге міндеттемелер бойынша 10% деңгейдегі ең төменгі резервтік талаптардың нормативтерінің 2008 жылғы 1 шілдеден бастап күшіне енгізілуін жойды.

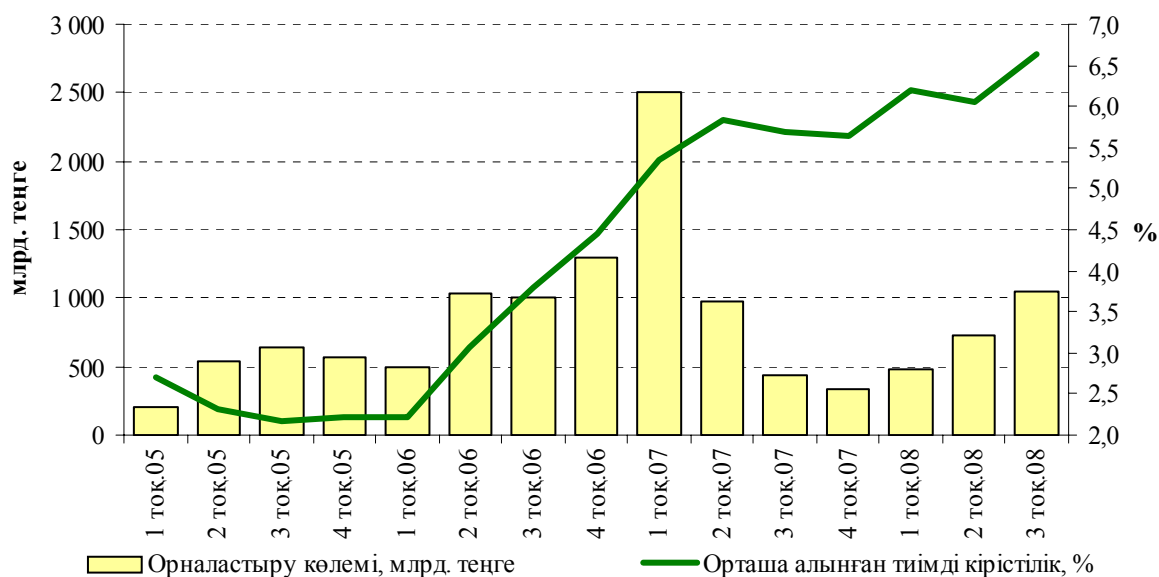
5.3. Ашық нарықтың операциялары

2008 жылғы 3-тоқсанда банктер тарапынан Ұлттық Банктің қысқа мерзімді ноталарына сұраныстың ұлғаюы байқалды, бұл банктердің қысқа мерзімді өтімділігіне қатысты жағдайдың тұрақтанғанын растайды.

Мәселен, шығарылған қысқа мерзімді ноталардың көлемі 2008 жылғы шілде-қыркүйекте 43,9% өсіп, 1052,4 млрд. теңгені құрады. Ноталар 28, 91, 182 және 364 күн айналыс мерзімімен шығарылды, ноталарды мерзімінен бұрын өтеу жүзеге асырылған жоқ. Орналастырылатын ноталар бойынша орташа алынған кірістілік 2008 жылғы 2-тоқсандағы 6,05%-дан 2008 жылғы 3-тоқсандағы 6,64%-ға дейін өсті (39).

39-график

Қысқа мерзімді ноталарды орналастыру көлемі және олар бойынша кірістілік (кезеңдегі)

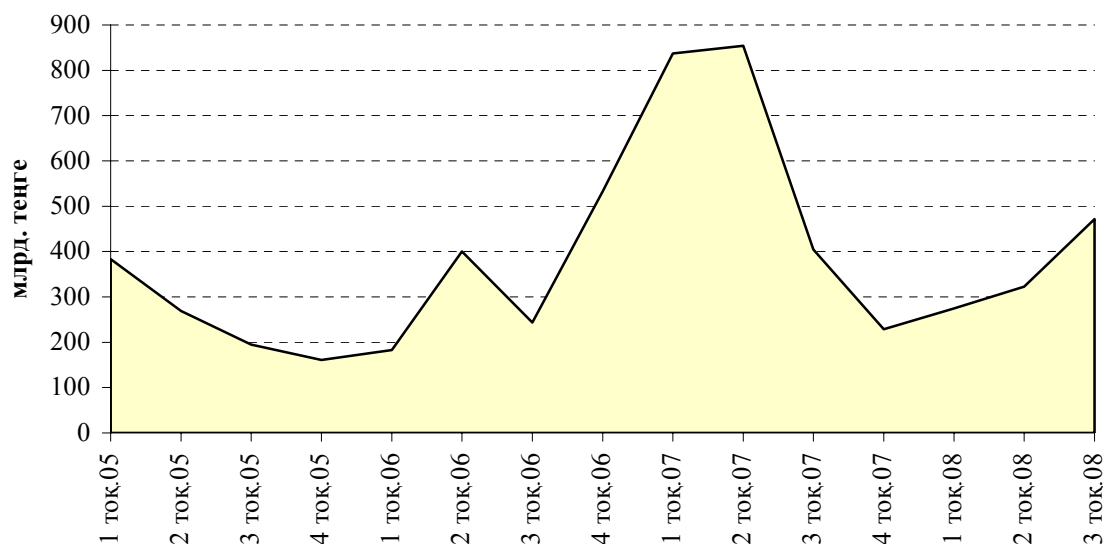

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

2008 жылғы қыркүйектің аяғында айналыстағы қысқа мерзімді ноталардың көлемі 471,8 млрд. тенге құрады, бұл 2007 жылғы желтоқсанның аяғындағы көлемнен 2,1 есе көп (40).

40-график

Айналыстағы қысқа мерзімді ноталар (кезең аяғындағы)

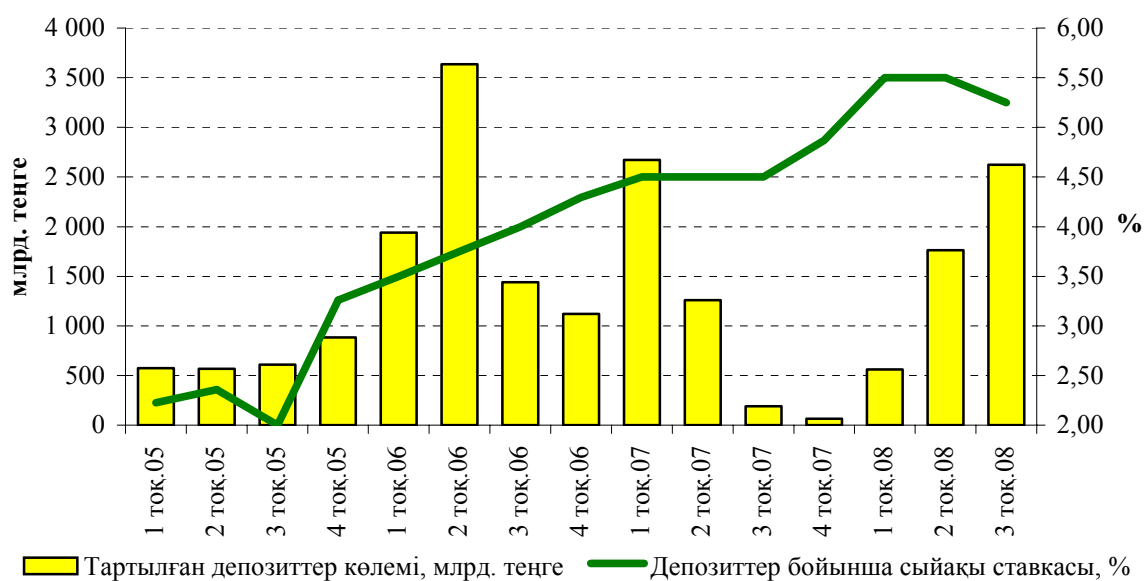
Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

5.4. Тұрақты механизмдер

2008 жылғы 3-тоқсанда банктердің Ұлттық Банктегі депозиттерінің көлемі 2007 жылдың тиісті кезеңінің көрсеткішінен аса отырып, айтарлықтай ұлғайды. Тарту шегі тамыз бен қыркүйекке келді. Тұтастай алғанда 2008 жылғы шілде-қыркүйекте 2623,3 млрд. теңге сомаға депозиттер тартылды, бұл 2008 жылғы 2-тоқсанның көлемінен 48,9% көп және 2007 жылғы 3-тоқсанмен салыстырғанда 13,8 есе көп. Депозиттер тарту мерзімдері 5,25% ставка бойынша 7 күнді құрады (41).

41-график

Ұлттық Банк тартқан депозиттер бойынша сыйақы көлемі және ставкалары (кезеңдегі)

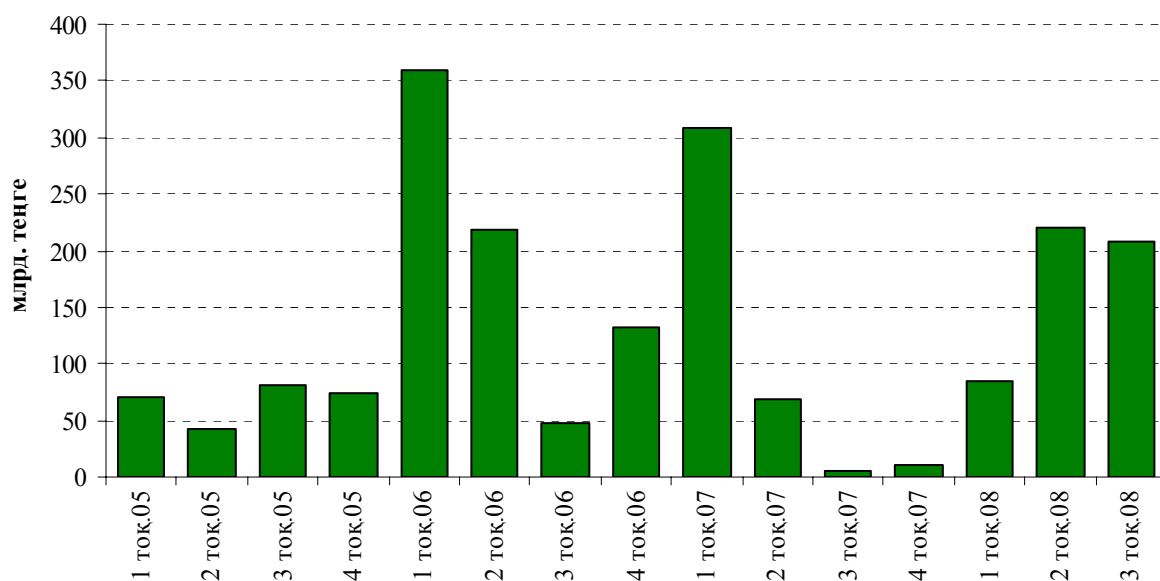

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

Банктерден депозиттер тарту көлемінің өсуі 2008 жылғы 3-тоқсанда Ұлттық Банктің олар бойынша өтелмеген міндеттемелері көлемінің өткен тоқсанмен салыстырғанда 208,2 млрд. теңгеге дейін 5,5% өсуімен қатар жүрді (42).

42-график

Ұлттық Банктің банктерден тартқан депозиттері бойынша өтелмеген міндеттемелерінің көлемі (кезең аяғында)

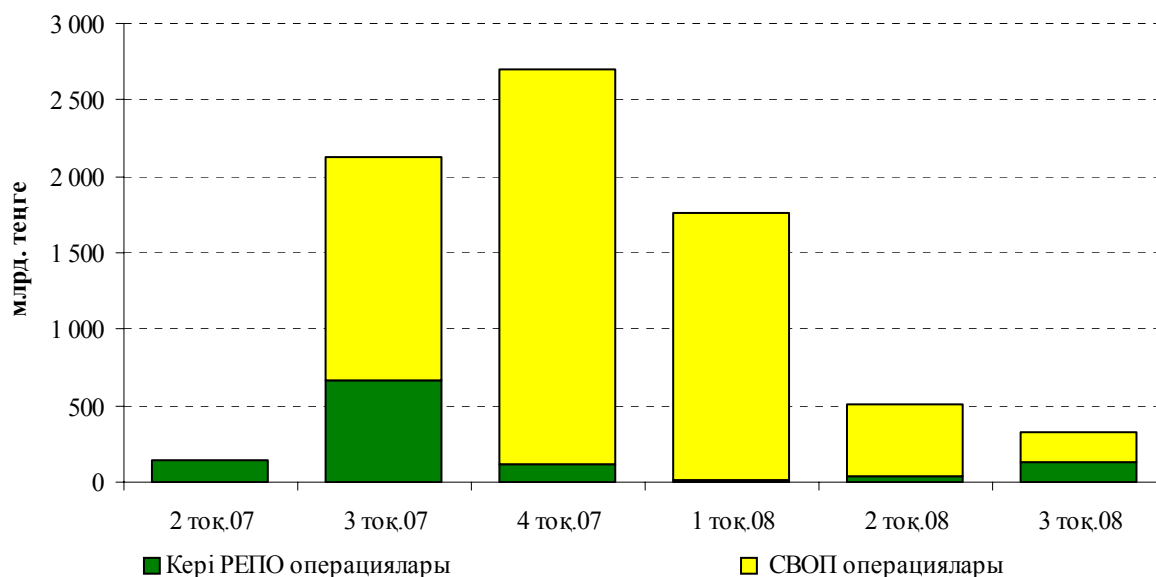
Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

2008 жылғы 3-тоқсанда банк секторындағы қысқа мерзімді өтімдікке қатысты жағдай тұрақты болды. Ұлттық Банктің айықтыру операциялары көлемінің өсуімен қатар, бұл Ұлттық Банктің қайта қаржыландыру операциялары көлемінің кейбір төмендеуімен қоса жүрді.

Ұлттық Банк 2008 жылғы 3-тоқсанда кері РЕПО және СВОП операциялары арқылы банктерге қайта қаржыландыру заемдарын берді. Кері РЕПО операцияларының жалпы көлемі 131,7 млрд. теңгені, СВОП операцияларының көлемі 188,3 млрд. теңгені құрады (43).

43-график

Ұлттық Банктің қайта қаржыландыру операцияларының көлемі (кезеңдегі)

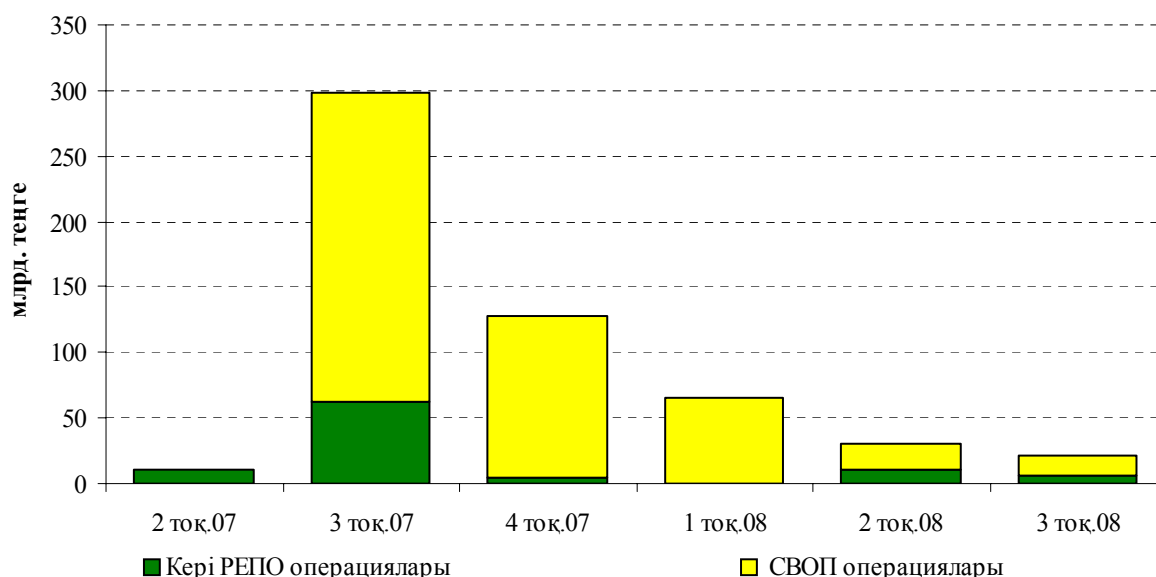

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

2008 жылғы қыркүйектің аяғында кері РЕПО операциялары бойынша өтелмеген берешек көлемі 5,4 млрд. теңге, СВОП операциялары бойынша өтелмеген берешек көлемі 15,3 млрд. теңге болды (44).

44-график

Ұлттық Банктің қайта қаржыландыру операциялары бойынша өтелмеген міндеттемелерінің көлемі (кезең аяғында)

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

6. Инфляция болжамы

6.1. 2008 жылғы 3-тоқсанға инфляция болжамын бағалау

Инфляцияның 2008 жылғы 3-тоқсанда нақты қалыптасқан деңгейі (2,3%) осы кезеңге арналған «Инфляцияға шолудың» өткен шығарылымында жарияланған болжамына (2,1%-2,4%) сәйкес келді. Бұл ретте инфляция бүкіл кезең бойы күтілген деңгейден асқан жоқ.

2008 жылғы 3-тоқсанда инфляцияға ақылы қызмет көрсету бағаларының өсуі себепші болды. Олардың құрылымында тұрғын үй-коммуналдық қызмет, көлік қызметі және білім беру мекемелердің қызмет көрсету бағаларының айтарлықтай өсуі тіркелді.

Осы қызмет көрсетулердің қымбаттауының негізгі себебі ретінде маусымдық факторды атап көрсеткен дұрыс.

Сонымен қатар осы кезеңде бағалардың жоғары өсуі шикізат тауарларының әлемдік бағаларының өсуіне байланысты бензин және дизель отыны сияқты тауарларда байқалды. Дегенмен 2008 жылғы тамыз-қыркүйекте әлемдік нарықтарда мұнай бағаларының құлдырауы байқалды, бұл жылдың аяғына дейін республика ішіндегі жанар-жағар май материалдары бағаларының төмендеуіне себепші болады.

2008 жылғы қыркүйектегі инфляцияның нақты деңгейі сондай-ақ «Инфляцияға шолудың» өткен шығарылымында көрсетілген болжамға сәйкес келді. Мәселен, 2008 жылғы қыркүйекте жылдық инфляция болжамы 18,0%-18,2% болғанда 18,2% деңгейінде қалыптасты.

6.2. 2008 жылғы 4-тоқсанға инфляция болжамы

2008 жылғы 4-тоқсанда инфляция 2,9-3,1% шегінде қалыптасады (2007 жылғы 4-тоқсанда – 9,3%), бұл 2008 жылғы желтоқсанның аяғындағы 11,0-11,2% жылдық инфляцияға сәйкес келеді.

Қазан – желтоқсан аралығындағы кезең осы кезеңдегі мерекелер салдарынан тұтынушылық нарықтағы сұраныстың өсуімен сипатталады. Нәтижесінде осы кезеңде бағалар бүкіл жыл бойындағы ең жоғары деңгейді көрсетеді. Дегенмен ағымдағы жылы тұтынушылық сұраныс шектеулі болып қалады. Дегенмен, осы жағдай жылдың аяғына дейін сақталады және бағалардың өсуі күтілмейді.

Ағымдағы жылдың 3-тоқсанында жеміс пен көкөністің бағалары маусымдық төмендегеннен кейін қазан-желтоқсанда олардың көтерілуі күтіледі. Сонымен қатар, жұмыртқа, сүт және ет өнімі сияқты тауарлар бағаларының өсуі күтіледі. Нәтижесінде 4-тоқсанда азық-түлік тауарларының қымбаттауы күтіледі.

Жылдың аяғында жанар-жағар материалдар бағаларының кейбір төмендеуі немесе тұрақтануы күтіледі. Осы жағдайға энергия тасымалдауыштардың сыртқы нарықтарындағы тұрақтану және сол сияқты нарықтың осы сегментіндегі бағаларды реттеу саласындағы Үкімет қабылдаған шаралар себепші болады.

Сонымен қатар, тұтынушылық нарықтағы бағалардың тұрақтануына да Үкіметтің өсімдік майларының (рапс, соя, күнбағыс, мақта майлары), құрғақ сүттің жекелеген түрлерінің экспортына уақытша тыйым салуды енгізу шаралары себепші болады.

Ұлттық Банк 2008 жылы бағаларды тұрақтандыруды және сол сияқты қаржы секторының тұрақтылығын қолдауға бағытталған қалыпты-қатаң ақша-кредит саясатын жүргізеді.

Атап айтқанда, 2008 жылы Ұлттық Банк шығарған қысқа мерзімді ноталардың көлемі, банктердің Ұлттық Банктегі депозиттерінің көлемі ұлғайтылды.

Сонымен қатар, Ұлттық Банк банктермен қайта қаржыландыру операцияларын (кері РЕПО, СВОП) жүргізеді. Кері РЕПО операцияларын жүргізу кезінде кепілмен қамтамасыз етудің тізімдемесі кеңейтілді. Ең төменгі резервтік талаптардың нормативтері, Ұлттық Банктің операциялары бойынша ставкалар төмендетілді.

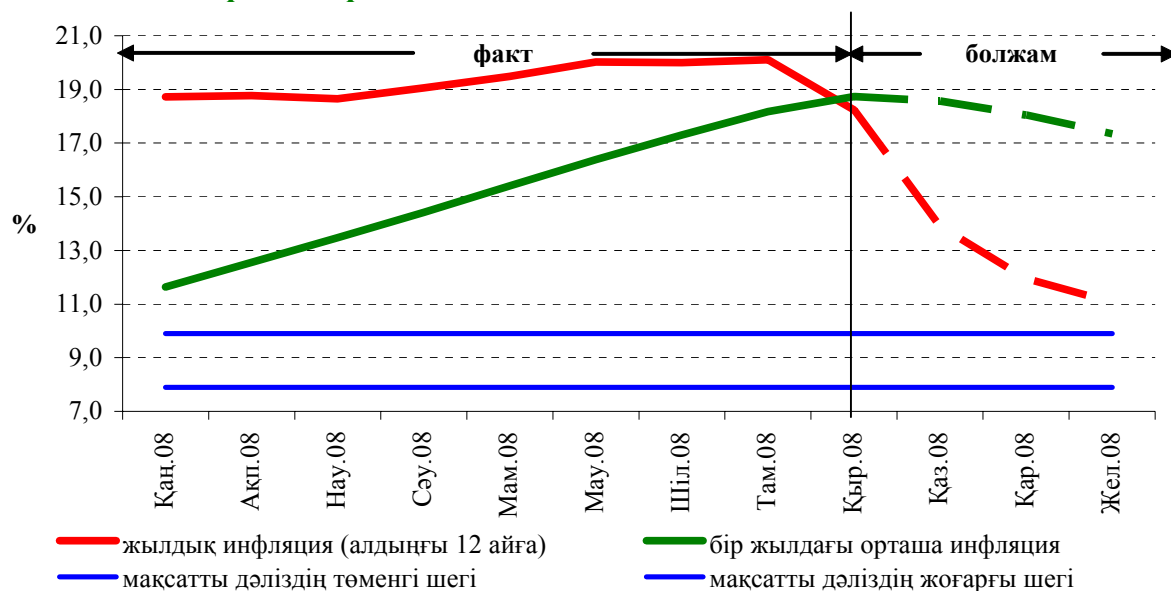
Ұлттық Банк және Үкімет 2008 жылы қабылдаған инфляцияға қарсы шаралар инфляцияға тежеу әсерін көрсете бастады, инфляция жылдық көрсетумен 2008 жылғы маусымдағы 20,0%-дан 2008 жылғы қыркүйектегі 18,2%-ға дейін төмендеді.

Ұлттық Банктің инфляцияны реттеу жөніндегі саясаты Ақша-кредит саясатының 2008-2009 жылдарға арналған негізгі бағыттарына сәйкес жүргізіледі. Осы құжатқа сәйкес Ұлттық Банктің негізгі мақсаты инфляцияны 2008 жылдың аяғындағы 7,9-9,9% шегінде ұстап тұру болып табылады.

Бұл ретте 2008 жылдың қорытындысы бойынша осы диапазонның көтерілетіні күтіледі (45).

45-график

2008 жылғы инфляция фактісі және болжамы

Дерек көзі: Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

6.3. 2009 жылғы инфляция болжамы

2008 жылғы 4-тоқсанда Ұлттық Банк Ақша-кредит саясатының алдағы орта мерзімді кезеңге арналған негізгі бағыттарын әзірлеуге кіріседі. Осы құжат шеңберінде инфляцияның деңгейін және ақша агрегаттарын қоса алғанда ақша-кредит саясатының негізгі көрсеткіштері бойынша бағыттар айқындалатын болады.

Сонымен қатар, осы құжатта Ұлттық Банктің белгіленген бағыттарға қол жеткізу жөніндегі негізгі шаралары орын алады.

Қалыптасқан макроэкономикалық конъюнктура жағдайында басым бағыттар бағалар тұрақтылығын және қаржы секторының тұрақтылығын қамтамасыз ету болып табылады.

Ұлттық Банктің қаржы нарығындағы сыйақы ставкаларын реттеу, сондай-ақ банктердің өтімділігін реттеу бойынша негізгі операциялары қысқа мерзімді ноталар

шығару, банктердің депозиттер тартуы, қайта қаржыландыру заемдарын беру болып қалады.

Ұлттық Банк ақша-кредиттік реттеу құралдарының тиімділігін арттыру бойынша жұмысты жалғастырады, олардың тізімдемесі кеңейтіледі.

Ресми қайта қаржыландыру ставкаларын белгілеу ақша нарығындағы жағдайға және инфляцияның деңгейіне, оның деңгейі нақты көрсетумен оң болып қалатындай түрде қатысты жүргізілетін болады.

Ұлттық Банк теңгенің айырбастау бағамының айтарлықтай қысқа мерзімді ауытқуларына жол бермейді, бұл ретте теңге бағамының ауытқу бағдарлары немене дәліздері белгіленбейді.

Бұл ретте Ұлттық Банк 2009 жылы жылдық инфляция қарқындарының бәсеңдеу үрдістері жалғасатыны күтіледі, бұл оны 2008 жылғы көрсеткіштен аспайтын деңгейде ұстап тұруға мүмкіндік жасайды.

6.3.1. 2009 жылғы 1-тоқсанға инфляция болжамы

2009 жылғы 1-тоқсанға инфляция болжамы 2,6-2,8% құрайды. Тұтастай алғанда осы деңгей 1-тоқсанның инфляциялық үрдістеріне сәйкес келеді; бұл үрдістер өткен жылдарға тән.

Осы күтулер, бірінші кезекте, инфляцияның қалыптасуы жақын уақытта маусымдық фактордың әсер етуімен болатынына байланысты. Бұл оның деңгейінің өткен жылдың 4-тоқсанымен салыстырғанда жылдың басында төмендейтінін білдіреді. Тауарлар мен қызмет көрсетулердің жекелеген түрлерінің (ет, сүт өнімдері, жанар-жағар май, тұрғын үй-коммуналдық қызметтің жекелеген түрлері, көлік қызметі) бағаларының төмендеуі күтіледі.

Сонымен қатар, 2009 жылғы 1-жартыжылдықта тұтынушылық сұраныстың шектеулі болып қалуы мүмкін, банк секторының кредиттік белсенділігінің күрт өсуі күтілмейді және салдары ретінде экономиканың өсу қарқыны ағымдағы деңгейде қалады.

2009 жылғы наурыздың қорытындысы бойынша жылдық инфляция 10,8-11,0% деңгейде күтіледі.